Med drift og skreppe i tiden rundt århundreskiftet

Dagbok og delvis efter hukommelsen av Erik Fønstelien

Ved Hans Jakob Fønstelien

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.

Under the following terms:
Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

NonCommercial — You may not use the material for commercial purposes.

NoDerivatives — If you remix, transform, or build upon the material, you may not distribute the modified material.

No additional restrictions — You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/no/deed.en_US

Erik_Foenstelien-Drift_skreppe_1-Aarbok_Nordfjord_1998 — 2
Erik_Foenstelien-Drift_skreppe_2-Aarbok_Nordfjord_1999 — 48

ÅRBOK FOR NORDFJORD 1998

ÅRBOK FOR NORDFJORD 1998

EIT SKRIFT FOR FOLKEMINNE OG KULTURMINNE

32. ÅRGANG

Skriftstyre: Arvid Rygg, Ståle Fitje, Hilde-Gunn Ommedal
Biletredaktør: Petter Eide
Kasserar: Guri Hoddevik

Utgjeve av:
Nordfjord Sogelag - Sogn og Fjordane Ungdomslag (tidlegare Firda Ungdomslag) - Nordfjord Folkemuseum

ISSN 0400-2296
Solglimt Trykkeri A.s - Kristoffer Johnsen A.s

Innhald

Skriftstyret: Ord til lesaren 7
Skriftstyret: Rettingar 8
Sigmund Haugstad: Der havet gjev - Tankar i ein kystkommune 9
Ragnvald Berge: Glimt frå havkanten 13
Jørgen Ervik: Byjakta 23
Ola Ryssdal: Byreis 25
Hans Jakobsen Sande / Margret Sande: Losbog 29
Lars Gjemmestad: Byferda 33
Anne Arnestad: Bytur 36
Nils Gimmestad: Byferd med jekta Lydianna i 1905 38
Styrkår Almenning: Ein fjording fortel 47
Hans Jakob Fønstelien: Med drift og skreppe
i tiden rundt århundreskiftet 58
Olav Flo: Måløy i gamle dagar 100
Dagfinn Hessevik: Fra båtslipper til skipsverksteder i Vågsøy 117
Dagfinn Hessevik: Slippmannsvise 148
Leif Olsen Vedvik: Motorbåtar i Nord-Vågsøy frå 1900 til 1920 151
Jan J. Austrheim: Båtbygging på Nordstranda i Gloppen 167
Svein Langeland: Nor Meieri - Ein 100-åring 183
Aslaug Nesje Bjørlo: Seminar om hekser
på Nordfjord Folkemuseum 200
Ragnar Standal: Ein hekseprosess 201
Red.: Årsmelding for Nordfjord Sogelag 1997-98 205
Red.: Årsmelding for Nordfjord Folkemuseum 1997 207
Red.: Helsingar frå Nordfjord-kommunane 221

Med drift og skreppe i tiden rundt århundreskiftet

Dagbok og delvis efter hukommelsen av Erik Fønstelien
Ved Hans Jakob Fønstelien

Innhold

Forord
av Hans Jakob Fønstelien
Fra Numedal: Bondeungdommens interesser og muligheter i gamle dager
av Gro Kollandsrud
De siste driftebønder
Paa Hardangervidden i 7 somre
Mine første år som gjetergutt
Som gjetergutt somrene 1888-1892
Forskjellige hendelser i tiden 1892-1895
Da jeg holdt paa aa bli skræmt paa vidden
Møte med villrein
Erindringer fra sommeren 1894 paa Hardangervidden
Tur ut med skreppen
Min første paaske paa Vestlandet
Noen hendelser i årene 1895-1897
Enkelte detaljer
Bestefar Erik Helleksen Fønstelien
2.den tur til Vestlandet høsten 1895
I snekkerlære 1896
Paasken 1896 i Nordfjord
Driften 1896
Ogsaa en slitsom tur
Stubber fra skreppehandelens dage
Fra Herøy Søndmøre
Fra Storfjorden
Da jeg traff lensmannen
Onkel Gullik og jentene, nr. 1
En sannferdig historie om min Onkel Gullik
fra Førde i Søndfjord
Onkel Gullik og jentene, nr. 2
Da Ole Holstensen lurte lensmanden
Opplysningar
Hans Hansen Vambeset
Etterord ved redaksjonen

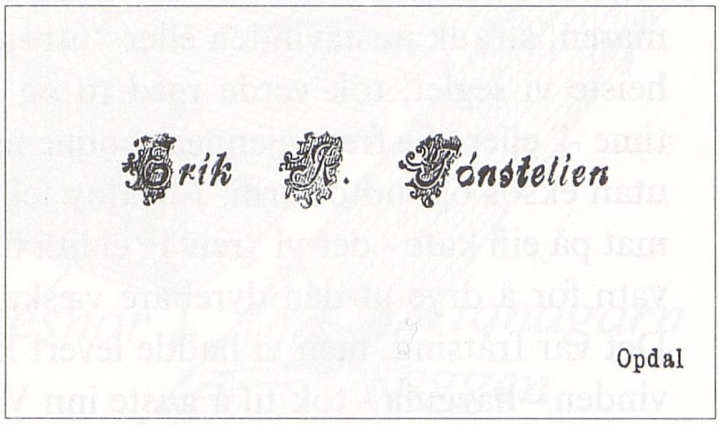

Visittkortet til Erik R. Fønstelien.

Forord

Dette er noen skrifter etter Erik Fønstelien. For det meste beskriver det den seneste delen av hans barndom og ungdom før og omkring århundreskiftet. Beretningene begynner med hans tid som 10 årig gjetergutt på Hardangervidda og de skiftende forhold han da levde under.

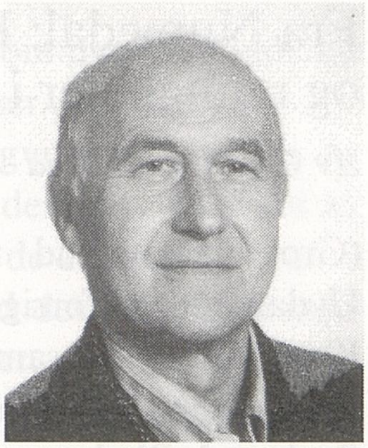

Hans Jakob Fønstelien, som har skrive ned alle desse hendingane. Foto: Tonning, Måløy.

Fortellingen handler så om hans opplæring som 17 åring i skreppehandel under oppsyn av sin eldre og erfarne bror, Hans. De fartet omkring i Sunnfjord der skreppehandlere var ille likt av fastboende handelsmenn og lensmenn, men desto bedre av bøndene som fikk varer fraktet helt inn i stua og som dessuten kunne selge sine kuer og hester til skreppehandlerne som ofte også var driftekarer.

Skreppekarene ble kontrollert av mer eller mindre nidkjære lensmenn som lette etter ulovlige varer å mulktere dem for.

Også Erik Fønstelien begynte som driftekar og etter hvert som driftebonde sammen med sine brødre, Hans og Reier, og andre så som Sven Løvstuen. Beretningen om driften i 1898 er særlig interessant da Erik Fønstelien skrev nøyaktig dagbok på en del av turen. Hans flytende, muntlige stil røper en vant historieforteller. Han beskriver åpenhjertig mennesker og deres fortrinn, men også deres små svakheter, noe som gjør fortellingen levende.

Beretningene er skrevet ned i den utstrekning de lar seg tyde av hans sønnesønn Hans Jakob Fønstelien. Skriftene er tildels vanskelige å finne ut av på grunn av utydelig skrift og andre mangler ved teksten. Særlig gjelder dette enkelte stedsnavn. Sigrun og Olav Lundestad har vært en avgjørende støtte for å finne riktige fortolkninger i mange tilfeller. Tekst i vanlig parentes, ( ), er tilføyet av meg. Tekst i < > finnes i paranteser i originalteksten. Teksten er satt opp kronologisk ved at deler av tekst er flyttet fra en beretning til en annen hvor den tidsmessig og oftest sammenhengsmessig bedre hører hjemme. Ellers er teksten en tro kopi av hva som står i originalen med dens mangler.

Det anbefales å følge reiserutene på kart og ta seg tid med teksten.

Hilsen *Hans Jakob Fønstelien*

Fra Numedal: Bondeungdommens interesser og muligheter i gamle dager

Av Gro Kollandsrud

(Gro Kollandsrud forteller her om barn og ungdommers kår i Uvdal/Dagali i forrige århundre og er forklarende i denne sammenheng. Kapittelet er satt sammen delvis av avsnitt og setninger hentet fra artikkelen 'Bondeungdommens interesser og muligheter i gamle dager' i Buskerud Blad mandag 02.01.1939. Den fantes i Erik Fønsteliens utklippsbok. Ellers er setninger og avsnitt hentet fra samme forfatterinnes bok: Øvre Numedal - Fædreheimen, som velvilligst er utlånt av hennes sønnesønn Stein Kollandsrud. Ubetydlige endringer er foretatt for å tilpasse setninger og avsnitt til hverandre)

De stakkars gutter eller jenter i 12-14 års alderen som måtte ta gjetertjeneste, slet ofte vondt, dårlig kledte og elendige sko på bena. Riktig et hundeliv, når det var regn og slaps. Dertil kom den stadige angst for bjørn og skrubb. Var det solskinnsvær, kunde det enda gå an. Lønnen for sommeren var: "Fulle klær", som det hette; d. v. s. en vadmelsdress, et par sko, et par strømper og en skjorte, alt av hjemmevirkede saker. (Avsnittet er hentet fra s. 172)

(Kommentar: Gro Kollandsrud hadde vært både gjeter og budeie og visste hva hun snakket om. Vi må derfor gå ut fra at hennes umiddelbare tanker i avsnittet ovenfor er minst like sant som korreksjonen fra slutten av hennes bok nedenfor. Hun måtte ta hensyn til bygden.)

Dette avsnitt bedes lest som en fortsettelse av side 172.

Når så disse små pjokkene blev ca. 10 a 12 år gamle blev de gjerne bortsatt som gjetere de tre sommermåneder. Som lønn for dette fikk de fulle klær, som det kaldtes, d. v. s.: en vadmelsdress, et par skjorter og et par sko, lue, skjerf og strømper, så de om høsten var helt nykledte og fine til skolen begynte. De fikk også et par slitesko til å bruke under gjetningen; disse var av og til brukte når de fikk dem. Jeg tror ikke, at der var mange bondekjerringer som ikke stelte godt og skikkelig med disse små karer. Undtagelser var det vel, men hjemme hos oss i allfall blev det alltid sørget for en regnkappe eller en tykk trøie til a trekke utenpå i uvær. Der ble også sørget for å la buskapen gå der hvor det var minst risika-

belt, så gjeteren kunde gå fra den og komme i hus, om uværet skulde bli altfor hårdt. Men som sagt, så var det vel undtagelser.

Kosten, tror jeg, var bra overalt. De fikk fløte og god melk, smør og ost, som det vel var lite eller intet av hjemme hos dem selv. Når det så ikke var ufred i skogene, som numedølen sa, hadde de det ganske bra.

Jeg har selv vært så meget gjeter, at jeg vet hvad det vil si å gå med hjertet så å si op i halsen av redsel for å møte bjørnen. (Komm. H. J. F.: Det sies at Erik Fønstelien virkelig møtte bjørnen som gjetergutt, men han skriver ingenting om dette.)

Efter døtrene var konfirmert hadde de bare budeie og seterstell å ta sig til. Mange var nok de, som hele livet gikk og lengtet sig ut over de høie fjell.

Fornøielser var det lite av. Det var å gå til en liten hytte for å danse. Der var det fyll og slagsmål, banning og rått snakk, moroa var nok ofte minimal. Der var ingen bøker å få fatt i, for ikke å tale om foredrag eller foreninger. Nei, det var bare arbeidet, og arbeidsglede hadde bondeungdommen i rikt monn.

En tur til Kongsberg marked var vel noe av det eneste, mange, især pikebarna, hadde å håpe på. Guttene skulde jo på «moen» og det var vel for enkelte deres eneste utflukt, og så var det fjellet. Jakt, fiskeri og driftehandel var også guttenes mål. Hardangervidda kjente de fleste, som sin egen lomme, og uvdølene var mere i kontakt med Bergen enn Kongsberg i den gamle tid.

Når bonde- og husmanns-gutten blev konfirmert var det bare om å gjøre å komme sig ut på handel som de kaldte det. Det var dengang den eneste vei til velstand og lykke. Noen få som blev ansett for å ha mere enn almindelige evner reiste på lærerskole.

Den som reiste på handel i den gamle tid brukte alltid skreppen, d.v.s. omførselshandel. Han blev instruert av faren, broren og andre som var erfarne i den kunst å gå med skreppen. Den gang var det ingen skam å drive omførselshandel, og det fortelles mange morsomme historier om disse uforferdede handelsmenn.

Der var også dengang en lov som forbød salg av utenlandske varer, men skulde disse karer holde den efterrettelig, vilde nok fortjenesten blitt minimal. Kong Kristian den 4des lov om ikke å selge innførte varer brød numedølene sig ikke en døit om. Det gjaldt å sno sig forbi lens-

menn, toldere og andre viderverdigheter, så lå livet og fremtiden som en eneste lysende og skjøn drøm foran den unge manns liv; han drog ut for å prøve lykken og tjene penger, lik mange andre som hadde greid å gjøre det før ham.

Skreppehandel foregikk om vinteren for manges vedkommende, særlig bortover vestlandsbygdene, f. eks. Sønnfjord og Nordfjord. På disse ferder kjøpte de inn store mengder av det små vestlandsfe og en hel del hester. Med disse kvegdrifter lå de da på Hardangerviddas gode beiter flere måneder om sommeren, for at feet og hestene skulde bli fete og fine til salg om høsten, når de med sine drifter drog utover til Kongsberg og Drammen for å selge.

Landhandlerne så ikke videre blidt på disse skreppehandlere, som med utrolig veltalenhet viste frem sine varer, og ofte opnådde de gjerne salg for 30 til 40 kroner, hvor husets folk, til å begynne med, ikke skulde ha en trådsnelle engang.

Uvdølene var heller ikke redde for å legge på vidda i rykende snestorm med svære skikjelkedrag av ljå eller annen tungvare, og så var det særlig salt eller sild på tilbaketuren. De kunne fortelle, at de lot sig sne ned og opholdt sig dagevis i snefonna.

I 50-60 og 70 årene reiste de fleste til Sverige. Noen gikk også til Nordfjord eller på Hedemarken. Det var bare noen få undtagelser, som ikke kom hjem med penger. Av dem som gikk som handelsmenn i Sverige kan særlig nevnes: Sten Imingen, Webjørn Huseby, Gunnar Widesjorden, Nøstebøkarene (flere brødre) og Greger Røisland. Disse reiste hjemmefra uten noen kapital. Jeg hørte noen av dem fortelle, at de fikk en lærskreppe og en femdalerseddel av far, da de drog hjemmefra. Slik begynte disse bekjente menn sitt liv som forretningsmenn. Noen var det som blev igjen i Sverige, men jeg tror ikke det var så mange av dem.

I 80-90 årene, senere også, reiste guttene til Nordland. Mange av dem slo sig ned og blev handelsmenn der, og de fleste er nå velstandsfolk og aktede menn. Flere Uvdøler har slått sig ned på Helgeland. I Svolvær har vi Gulliksen, i Andenes Hovlid, ved Kirkenes er der, tror jeg, brødrene Gvammen, Rannberg og flere. Alle er visst velsituerte og aktede menn.

Endel blev igjen på Østlandet, på Hedemarken og i Smålenene, eller i det Trondhjemske og i Nordfjord.

Erik Fønstelien er en større forretningsmann på Moldøen; han har en omfattende forretning og er en særdeles dyktig og respektabel mann der. Hans Støpet blev gift etsteds i Mørebygdene, tror jeg, og tok navnet Hvambasett (Vambeset); han har også familie efter sig. I Oslo kan nevnes Hovlid karene, Skahjems, Herbrand Hagen og flere.

De fleste av de som reiste med skreppen kom hjem og kjøpte farsgården, eller på andre måter fikk sig et bruk i bygden. Andre reiste til Amerika.

(Merknad: Hans Støbet (Staupen) vart gift på Vambeset i Gloppen! Ikkje «etsteds i Mørebygdene».)

Så gjev i ordet til Erik Fønstelien:

De siste driftebønder

De siste som kjøpte kreaturer fra Nordfjord var brødrene Sten og Sven Løvstuen. Jeg traf Sven Løvstuen paa Reed vaaren 1904, men siste gang de kjøpte her var 1906, da traff jeg paa min tur over Hardangervidden ved Geitsjøhovden Goe Svendsen Løvstuen med en kammerat de laa der med drift kjøpt i Nordfjord.

Nummedøler som har reist med drifter fra Nordfjord og som jeg husker er.

Svend og Sten Løvstuen
Halvor Løvstuen. Gutorm Veraldrud
Lars Oslien, Ole Larsen Waakrog.
Hans, Erik og Reier Fønstelien
Stein og Ole Kolsrud
Lars og Tov Halden, Dagalid
Gunleik Guton. Halvor Bjonesrud?
Petter Kjørn var et par aar med Karlsruden fra Nordfjord

Paa Hardangervidden i 7 somre

Mine første år som gjetergutt

Min første tur som jætergutt var en vaar hos Hellik og Helga Mykkestu, jeg var vel da knappt 10 aar. Der var ingen barn paa gaarden. Jeg jætet sauene 14 dager den vaaren oppe i hagen og fik for turen 1 Mark 0,80 øre.

En høst var jeg hos Knut og Gunhild Nordre Harang aa jætet oppe i hagen før de slapp kuerne ned paa jorde om høsten. Paa Haugen hos lærer Pedersen var jeg en vaar og en høst jætet jeg i hagen og i baklien.

Saa var jeg hos Tore og Olaug i Kolstrud. De siste aar var jeg paa Enestvedt hos Erik og Liv. Der var jeg ogsaa jæter paa sæteren sommeren 1889-90 for turen havde jeg 8 daler Kr. 32,00 og frit skotøi.

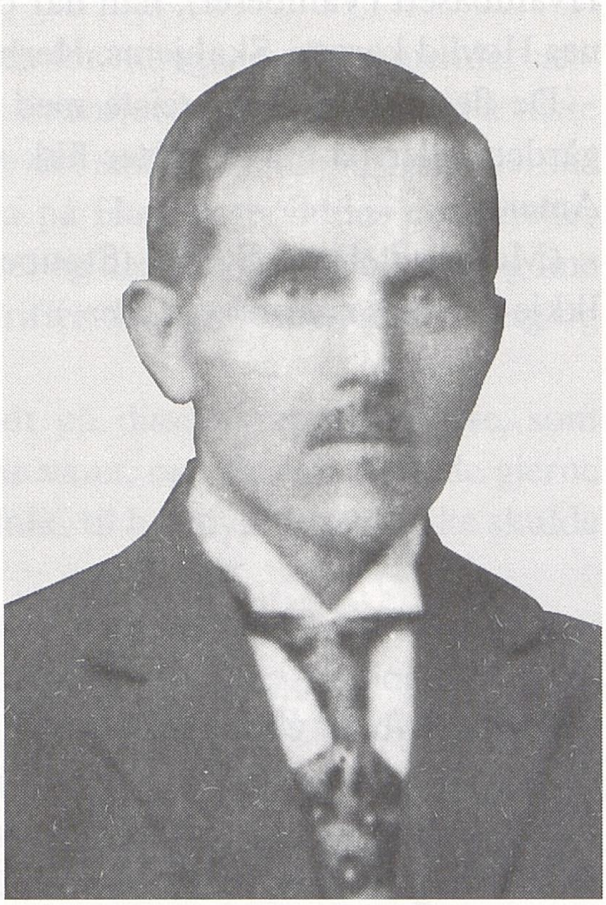

Erik Fønstelien, som har skrive ned alle desse hendingane.
Foto: Tonning, Måløy.

Første sommeren flyttet vi til Baklistullen fra Storero. Men siste sommer var vi paa Storero hele sommeren der blev lite beite for kuerne sist paa sommeren saa de var urolige og streifet om efter beite.

Jeg havde det godt hos Liv Einastvedt hun var omhyggelig og snil, begge husbondsfolkene var fra Tinn i Telemarken, der var to døtre Bergit og Gro. Bergit blev gift med Nils Oslien som overtok Enestvedt Gro blev gift paa Nabogaarden med Ole Nilsen Dokken.

Sommeren 1987 var jeg med Mor paa Brenhøvd. Sigrid Haugen sat paa sæteren Nåtsæt, fra henne rømte jæterjenten hun var fra Ulberg. Mor sendte mig da til Sigrid Haugen, hun var mindre hyggelig å jeg havde det

forfærdelig slitsom og vont de siste ukene av sommeren som jeg var der. Vi flyttet de siste 14 dage til Nilstull.

Mens jeg var hos Sigrid hadde jeg en minneværdig oplevelse. Paa nabosæteren Reiarlid var Ingebjørg Holden, disse to budeier var ikke særlig vel tilfreds med hinanden og en fin solskinsdag kom Ingeborg paa visit til Sigrid. Vi som jætet passet ikke godt paa kuerne fra merket mellem sæterkvamene, det blev et vældig mundhuggeri mellem budeiene, som endte med slagsmaal, Ingeborg trak Sigrid trods slag aa spenn ut gjennem sælsdøren efter haaret rev av henne klærne ovenfor beltet og langet det nærmeste bløt kumøk omkring ørene paa Sigrid. Jeg blev selfølgelig skræmt aa sa jeg ønsket aa slippe paa sæteren til Mor igjen, Men Sigrid truet mig til intet aa nævne om slagsmaalet, eller reise hjem fik jeg ikke tænke paa.

Paa Husebø hos Faste var jeg ogsaa sauejæter en vaar. Aa kan da huske at jeg fik være med aa drive sauerne op til Brøstrud der skulde de være om sommeren.

Som Gjetergutt somrene 1888 - 1891

Sommeren 1888 den første paa vidden var jeg gjætergut for Bergit Grøtjorden ved Skarve og Fagerskar, var da bare 11 aar gammel. Husker enda det vidunderlige syn man faar indover vidden, naar man som da bestandig reiste den gamle vei op Staupliden og igjennom Kisteskaret kom frem paa Remahovde (Remmarhovda) og fik derfra utsigten ind over fjellvidden.

Jeg havde det godt den sommer og morro syntes jeg det var da jeg et par gange fik følge sønnen Lars Grøtjorden paa fisketur i Skarsaaen. Kan huske en dag vi havnet kuerne paa væstre side av Skarsfjorden da var budeien med og jeg skulde fiske i Bøllakjønbækken, det var blankt solskin saa fiskene vilde nok ikke bite, men jeg fik sat kroken i en pen fisk som skulde sjule sig mellom stenerne ved land og da (jeg) lykkes at faa fisken op blev jeg rent stolt over min fangst.

Vi flyttet en maaned til Fagerskar Nordskarve. En dag jeg jæter kuerne paa østre side av Røislandskarvet <vandet> kom gamle presten Olsen. <Sogneprest i Nore aarene 1848-63> Han var paa tur over

vidden, gammel og lit nærsynt saa havde han ikke kommet sig over laagen ved Laagelidberget, men ligget ute om natten. Jeg fulgte ham hjem til sæteren og han stanset der i to dage. Kan huske jeg hjalp støvlerne paa ham første morgen. Som erindring om den hjælp jeg ydet presten fik jeg en billedbok til Jul. Denne passet jeg som et minde til branden i Maaløy 18/8-1917 da brændte den med meget andet.

Sommeren 1889 og 90 var jeg jæter hos Liv Enestvedt, det første aar paa Storero og Baklistulen, det siste bare paa Storero.

Sommeren 1891 var siste sommer jeg var jætergutt. Fjellet drog å jeg hyret mig denne sommer til Gjærtrud søndre Dokken. Det var den bestemmelse hjemme hos Far aa Mor at vi alle 6 søskend skulde være jætere til vi blev konfirmeret, men ingen efter konfirmation.

Siste sommer var jeg da hos Gjertrud Dokken ved Ulvelidberget og de siste 4 uker ved «Skøle» sæter til Rennevammen. Vi havde 250 sau og endel melkekuer 28 stk saa det blev en travel sommer for mig. Sko skulde de holde mig samt 40 Kr. i lønn. Sønnen Gullik arbeidet skoene, disse var saa smaa at jeg fik føterne skadet av aa gaa med dem, men fik ingen nye om jeg klaget. Har senere hele livet havt men efter disse smaa sko.

Det var en særdeles fin sommer med meget sol saa tiden gik fort tiltrods for at jeg havde det slitsomt, maatte bære ved tilrettes og iblandt ogsaa besørge den revet.

En hyggelig gammel mand jeg traff ved fiskerboden <Hejetilen> var gamle «Jens Brue», som vistnok levet paa Bjønno. Han spanderte altid kaffe naar jeg kom forbi der, saavit jeg husker sa han at han var islægt med min far. Han oplyste meg om gjemmestedet, der Elling (gift med Gro Kollandsrud) og Nils Kollandsrud fra Nore havde sit fiskeutstyr saa jeg fik mig fatt i fiskestang aa fik prøve fisken men det hændte vist bare et par ganger for hele sommeren at jeg fik anledning.

Vi havde med til Ulvelidberget en blakk hoppe for Ola Lien «Liarmerra» som vi kaldte henne. Den var kommen fra Nordfjord å trakk tilbake naar det passet. Den første natt ved Ulvelidberget blev den borte, hellen var gaaet istykker å det viste spor nordover mot Laagen. Knut Dokken gik å «leita» i over 3 uker, tilslut fandtes den igjen paa en sæter i Nybudalen i Hardanger.

Ved sæteren Skøle hvor vi var de siste uker av høsten, var jeg et par ganger om natten med Gullik Dokken og lystret efter fisk paa flatåe ned

Barndomsheimen til Erik Fønstelien i Uvdal slik husa var og er framleis. Bonden Reier har nyare tun lenger nede, og syskena til Reier d.e. disponerer gamletunet. Vi ser oppover dalen. Fotografert kring 1988 av Helga Kvehaugen, f. Fønstelien.

mot Imingsæterdalen, En nat fik vi meget fisk, men ved et uheld ramlet jeg i elven og blev drivende vaat. Det var mørk å koldt om natten, men vi kom os ned til en sæter der krøp vi inn i høiløen la os i høiet aa sov til det lysnet. I graalysningen kom vi os da tilbake til sæteren med fiskefangsten.

Til lystringen brukte vi «skande» en kurv av utbrukte ljaa som vi fyldte med tør smaaved helst av fururøtter å den havde vi paa en stang med jerntapp.

Jeg var særdeles glad da vi en fin solskinsdag reiste fra «Skøle» seter hjemover mot dalen nedover lien vest for Rennehvammen, der var meget arbeide med budskapen nedover den bratte lien aa trætte var vi alle da alt var sanket paa kvien tidt ved landeveien nedenfor gaarden. Dette var siste sommeren jeg var gjætergutt.

(Annen versjon:)
Sommeren 1891 var jeg jæter hos Gjertrud Dokken ved Ulvelidberget den første del av sommeren, vi flyttet paa eftersommeren til Rennesvamsæteren Skøle paa fjellet væst for disse gaarde, denne sommer havde jeg det noksaa slitsomt og travelt, maatte bringe tilrettes ved og det var ofte lang vei at bære den, men naar sønnerne Gullik og Ole var paa sæteren havde vi det morsomt, kan huske vi lystret efter fisk i Flottaaen ved Skøle og fik meget fisk.

Jeg havde 250 sauer og ca 30 kuer at passe den sommer, men det var en travel sommer, de i Dokken skulde holde mig med sko, Gullik havde arbeidet et par, men disse var saa elendig smaa, saa jeg tok ofte skoene av naar jeg gik og saa efter kreaturerne og sprang barbenet, jeg fik skade paa benene og har senere i livet mange gange blit minnet om de trange jætersko.

Da vi flyttet til Skøle sæter tilhørende Rennevammen (Rønnegvammen) erindrer jeg sæterboden var saa fuld av mus at de sprang over sengene efter vi havde lagt os om kveldene.

Gjertrud Dokken min budeie var enke efter Gullik Dokken han var født i Lassegaard og en halvbror av Bestefar. Enken var en hastig og opfarende kvinde som ikke altid brukte parlamentariske uttrykk hun tillot sig ogsaa en ed naar det passet, om vi som unge hørte paa det.

Som løn skulde jeg ha 10 daler <Kr. 40> og sko for sommeren, det blev vist ikke betalt mer enn kr. 20.- av lønnen og saa fik jeg flere aar senere et par pene skjorter, resten staar vist fremdeles ubetalt og Gjertrud er nu for mange aar siden vanket til sine fædre.

Dette var siste sommer jeg var jætergut.

Forskjellige hendelser i tiden 1892-1895
Vaaren 1892 19de Mai blev jeg konfirmeret. Somrene 1892 og 93 var jeg hjemme og hjalp til som slåttekar, var ogsaa lit hos lærer Per Haugen for Kr. 7,00 pr uke med kost. (P. H. var senere lærer i Nore og bygdens ordfører i en rekke perioder.) Var ogsaa en uke paa Frygnesæteren som slaatekar for Gisle Mykkestu.

Moster og søster Helga havde disse somre sæterstell hos Ole Undebakke paa sæteren (Buin).

Sommeren 1893 havde min bror Hans kjøbt fæ sammen med Sven Løvstuen og han laa denne sommeren paa Vidden Gjetsjøhovde, Blaaulien Langesjøen. Han havde faaet en alvorlig tandbyld om høsten, da han kom fra fjellet med driften og det blev da bestemt at jeg skulde følge som drivergut til Kongsberg. Kan huske den gamle vei paa vestre side av Laagen fra Rollag over aasen <Bankaasen> til Strand i Flesberg.

Det var min første bytur jeg var da ikke fuldt 16 aar gammel. Jeg fik være i byen hos Jens Stordalen Møllergaten, hvor vi boet i 4-5 dage og saa ruslet jeg tilfods en eftermiddag kl. 4 opover dalen jeg gik hele natten hvilte lidt langs veikanten fortsatte i et træk til næste kveld da kom jeg til Straumene i Nore, hvor jeg laa om natten temmelig utkjørt, derfra næste morgen og hjem ved middagstider men da saa træt at jeg maatte tilkøis.

Sommeren 1894 da drifterne var komne tilfjels skulde jeg ind paa vidden og bytte for min bror Hans. Tidligere havde jeg ikke været over Laagen og længre innover Vidden, til veiledning fik jeg paa et stykke papir et slags kart tegnet av bror Hans, det viste fjelvannene og elvene samt fælægerne i Selskjøndalshavnene, det gik jeg efter ifra Laagelidberget hvor jeg havde ligget natten over.

Veien fandt jeg tok nordover paa vestre side av søre Selskjøndalen, men da jeg ikke saa telt eller kuer ved Midtselskjøndalen fortsatte jeg over bækken aa vestover i retning til Sjyttærboden, paa høiden traf jeg kuer, saa jeg sjønte det nærmet sig fælægeret gik op paa høiden og fik derfra see telt opsat nede i bakkeheldet nu var jeg fremme, der traf jeg Gullik Lassegaard og min bror.

Et døgn senere reiste broder hjem og Lassegaard med mig fortsatte saa passet av kuer og hester 111 kubeist og 14 hester.

Vi flyttet efter 4 dage stans ved Skytterboden til Kølven, der var bra havn og vi stanset der 8 dage.

En dag drog vi begge paa fisketur Lassegaard i Skaupsjøelven og selv nedover Kølvebækken <Sevra>? helt til Halnevand, husker jeg fik en stor stygg fisk med stort unaturligt hode <ørret> den hev jeg tilbake til sit vaate element, men paa turen fik jeg ialt over 50 smaafiske, Lassegaard havde ikke saa mange men større penere fisk.

Fra Kølven var det meningen aa flytte til Halnekjønholle, men paa veien dit med kløvhestene opdaget vi i en merakkhaug under Skaup-

sjøbrøte at der var merakke <fjellræv> saa stoppet vi et 3 - 4 dage paa lægeret ovenfor haugen, nu blev det at vaake om nætterne og forsøke at sjyte forældrene vi fik den ene voksne og 4 unger, men opdaget saa at resten av revefamilien var rømt.

Vi flyttet da til Halneskjønholle, der var præktig havn baade for hesterne og fæet.

En dag kuerne havde reist et helt stykke nedover Bjoreidalen fant vi en beboet merakkhaug ogsaa der, men avstanden var saa stor vi kunne ikke passe paa der og fik bare en av ungene i felle som var opsat paa haugen.

Vi sjøt ogsaa en hvit ugle <sneugle?> i nærheten av haugen, den var noksaa stor men luktet saa hæslig at vi hev den paa elven.

Da vi flyttet fra Halneskjønholle til Sanvaslægeret paa syvæstre side av Skaupsjøen kom gamle Guttorm Væralrud og byttet for Lassegaard, han drog da hjem. Guttorm var flink kokk, saa matstellet blev betydelig forbedret hos os, det blev reglementeret rømmegrøt hver søndag og 2 gange i uken.

Dette aar var der en mængde multer, jeg skulde hente ved en dag og kom ned paa nogen svære multemyrer som lyste gulrøt av modne bær.

Fra Sandvaslægeret flyttet vi direkte til Skaupsjø. Reiste forbi Trættelægeret da de led langt paa sommeren. Der stanset vi 8 dage og havde god havn. Flyttet saa til Skaupsjøungen hvor vi stanset et par døgn, derfra til Halneboden.

Her var gamle Gunnar Rikansrud <Rauland> kommet og skulde fiske. Vi satte op telt. En dag skulde jeg prøve fisken opover elven og et stykke nedenfor Ungen <navnet paa et lite vand> der fanget jeg min første store fisk. Var helt kry da jeg kom tilbake og traf gamle Gunnar, han havde enda ikke faaet saa stor fisk paa sine garn i Halnevandet. En dag fik jeg en stor pen fisk straks bortenfor fiskeboden, men da mente Gunnar at jeg fisket for nær vannet det var fisk han skulde ha.

En søndags formiddag skulde Gunnar koke rømmegrøt, han lot os forstaa at dette var han særdeles flink til. Jeg lot han overta gryten med det fornødne i, men stakkels Gunnar han kjendte ikke kunstene at koke grøt av frisk fløte saa der gik en betydelig part av nistesmøret før han fik grøten til aa svinge i gryten, han bandte og svedet hele grøtkokingen og mente jeg havde fusket med formeget melk i fløten.

Fra Halne flyttet vi til Sleipa <Sleiposen>. Herfra var jeg en dag <for første gang> paa fiske i Heirn. Øvere Heiern elven. Den tid Viddens apsolut beste fiskeelv for stangfiske. Efter bestefars anvisning, han var i flere aar en av Viddens flinkeste stangfisker, skulde jeg prøve et sted nedenfor en holme som elven danner straks efter utløpet fra Øvre Heiernvandet. Jeg kom til stedet som jeg mente passet og skulde prøve og paa en plads fik jeg 8 store pene ørret ingen under 1 kg. Nu blev jeg fri for agn-mark og maatte slutte og dra hjem.

Fra Sleipa flyttet vi til søre Selskjøndalen og der kom Halvor Kjønaas og en anden man fra Dagalid, de drev fiske i sine fiskevann Selskjønnene (tjønnene). Halvor fortalte mange historier om sine og andres oplevelser inne paa Vidda under jakt og fiske. Nu kom drifteeieren op til os og turen gik hjem. Første dag til Laagelidberget, der Ole Livrud havde sæterstøl og turisthytte, derfra en travel dag til Staupe (Se tilleggskapittel, Opplysninger.) Saa videre utover dalen og jeg blev med helt til Kongsberg.

Da jeg holdt paa aa bli skræmt paa vidden

En kveld kom jeg til Laagelidberget og vilde overnatte der, men der var overfyldt saa jeg kunne ikke faa seng. Klokken var 8 1/2 efm., men veiret var pent og jeg bestemte mig til at fortsette til Søre Selskjøndalen 2 a 3 timer marsh fra Laagelidberget. Dette var i August, efter rensjakten var begyndt, saa kvellene begyndte at bli mørke, men jeg greiet turen paa lit over 2 timer.

Da jeg var kommet over bækken <Selskjønbekken> og gik opover mot hytten, saa hørte (jeg) raslen av jernkjetting og døren var sprængt utover saa den laa nede i bakken. Idet jeg kom frem til døraabningen hørte jeg et bjæff og kjættingraslen jeg kvakk, men fattet mig fort da hunden som stod bunden i sengefoten bjeffet av glæde.

Inde i hytten, som var gravet ind i haugen var (det) bælgmørkt. Jeg fik saa op varme og ventet at husbond til hunden vilde komme tilbake, det blev straks mørkt man kunde ikke gaa jeg skjøndte da der ikke kom noen jægere spiste lit selv og gav hunden, saa vi blev gode venner jeg fik frem soveposen og krøp tilkøis, hunden hoppet op og lagde sig ved siden av mig.

Jeg sov trykt til solen var kommet ned paa hyttetaket om morgenen. Da jeg havde faaet søvnen ut av øinene og lidt frokost til hunden og mig bandt jeg hunden og fortsatte turen til Skaupsjøen, der laa mine kammerater med driftefæet.

I Halnekongdalen kom jeg like ind paa en flok vildrein ca 40-50 dyr. Det var tidlig om morgenen og dyrene var optatt med frokosten, vinden havde jeg imot saa de opdaget mig ikke før jeg steg opp paa en liten høide like ved flokken. Den største bukken i flokken gav faresignal blaaste og satte benene i bakken, hele flokken løp sammen om storbukken. I et øieblik var det stille, saa skar storbukken ut mot vindretningen ret over de bløte myrer i bunden av dalen, saa solen dannet regnbuefarvene i vandspruten da dyrene i vældig fart løp over myrene, der gik knapt minutter før hele flokken var forsvunden borte imot «Sevra» Kalvebakken

Møte med villrein

Maa fortælle lidt om møter jeg havde med villreinen de somre jeg laa inne paa vidden. Naar veiret i flere dage var nord-nordvestlig, kunne vi titt og ofte see reinsdyr, men i sydlig og østlig (vær) var det sjeldnere. En pen sommerdag vi laa ved «Halnekjønholle» saa kom der et par turister antagelig fra Laagelidberget, de skulde til Bjoreidalen, «Har de seet rein idag», spør de fremmede? Vi maatte svare nei paa spørgsmaalet. Her er kikkert og see paa vestre-søndre side av vannet der gaar en pen reinsflokk sikkert opimot tusener med villrein. Der var sandelig dyr, det saa ut som store dele av landskapet bevæget sig vestover, der var smaat og stort av dyr, den største flokk vi nogengang fik see paa vidden og avstanden fra os var vel ikke over 2 a 3000 met. Men dyrene var saa like landskapet, at man maatte bruke kikkert forat opdage dyr.

Ved Skaupsjøen jeg skulde ned i elven paa fisketur, der mødte paa en liten haug en pen reinsimle med kalv, møte paa ca 30 met. Kalven kvakk saa han gik paa knæs, men satte op god fart efter sin mor ret opover en brat bakke mot høiden, andpusten blev de vist ikke (av) stigningen.

Erindringer fra sommeren 1894 paa Hardangervidden

1894 var jeg min første sommer som driftepasser inne paa vidden. Selsjøndalen og Skaupsjøen, jeg laa da for min bror Hans og fulgte før-

ste gang paa denne høst med som drivergutt til Kongsberg. Husker at vi reiste den gamle vei paa væstre side av Laagen fra Erstad til Strand i Flesberg. Er sikkert de siste som reiste denne vei med drift. De senere aar reiste vi altid nye veien over broen ved Ulvik til Strand.

Første turen sommeren 1894 traff jeg driften ved Sjytterboden <vestre Selskjøndalen> avløste da min bror Hans, som reiste hjem derfra, og som leder og kammerat fikk jeg Gunleik Olsen Lassegaard. Han var vant med fjellet, men det var lite han vilde ha med ordningen av matstellet saa det blev min fornemste jobb. Gullik vilde helst drage ut og see efter budskapen saa den ikke drog forlangt bort fra lægeret.

Vi flyttet straks til Kølven, der var en ganske bra fiskebod saa telt blev ikke brukt og vort habengut fikk vi plaseret i boden.

En dag skulde vi paa fisketur. Jeg var lite kjendt og skulde fiske nedover bækken fra Kølven til den falder i Halnefjorden og hetter da «Sevra». Gullik gik til Skaupsjøelven, der hadde han vært før. Bækken fra Kølven var fuld av smaaørret aa den hang stadig paa agnet og mange fik jeg tallet var vist 73 fisk, da agnet var opbrukt ruslet jeg nedover langs elven og mødte min kammerat Gullik han hadde et mindre antal men mange pene exemplarer paa ca 1/2 kg. som han hadde fisket i elven nedover fra Skaupsjøen. Dette var vor første fisketur.

I bækken ovenfor Kølveboden, der hentet jeg middagsfisk flere ganger enten brukte jeg flue eller agn som det passet for veiret, nokk til middag fikk jeg paa nogle minutter og pen ørret var der optil 0,5 kgs ørret.

Efter 8 dage ved Kølven flyttet vi, bestemmelsesstedet var «Halnekjønnholle», men en oplevelse paa turen gjorde at vi stoppet paa lægeret under Skaupsjønuten.

Gullik som var veiviser med første kløvhest fik øie paa en «merakke» fjellrev, han grep øieblikkelig jaktgeværet oppe i kløven, varslet meg om at passe hestene, det skulde blive revejakt. Gullik forsvandt bortover og strakks hørte jeg skudd, saa hestene holdt paa aa bli ustyrlige, men heldigvis mistet de ikke kløvene. Gullik hujet saa jeg sjønte han var heldig, merakken var fældt og han hadde opdaget at merakkhaugen som vi nærmet os var bebodd.

Vi drog op til lægeret straks ovenfor haugen sadlet av flyttegodset satte op telt og gjorde os istand for natten. Gullik vilde holde vakt nede paa haugen og prøve (aa) faa skudt merakkhunnen, moren og ungene. Det

blev satt opp steinfæller paa haugen å vi fanget ni av ungene, men den voksne mutter forsvandt.

Der var opmuret i en liten steinur plads for litt bagasje, som vi ikke kunne ha i teltet, der opbevarte vi melkekjelen og kogte middagen. Inne i muren fandt jeg et træstykke av einer <brisk> tilskoret med kniv og utskaaret pent med følgende navn «Abraham P. Bøckmann 1892.

Efter 4 dagers ophold her flyttet vi til Halnekjønholle der var god havn og det blev 3 dagers ophold der. Et stykke ned i mot Nybudalen opdaget vi ogsaa en merakkhaug som var bebodd, der fanget vi en unge. Blev saa optatt med jakten at flere kuer reiste væstover Nybudalen og kom sammen med buskaper derfra, saa vi fikk meget arbeide med aa samle driften igjen.

Denne sommer saa vi mange steder i fjellet store hvite ugler, sjøt ogsaa en av disse paa en haug i Nybudalen, men det var en saa skrækkelig lukt av den at vi kastet den paa elven.

Fra Halnekjønholle flyttet vi til Sanvaslægeret paa væstre side av Skaupsjøen.

Det var i disse aarene endel tvist om grendselinjen mellem Buskerud og Hardanger og denne sommer var der et par mand fra Eidfjord som bygget varde paa Skaupsjønuten som de vilde paapeke var grændselinjen, men gamle Gutorm Veraldrud som kom og avløste Gullik Lassegaard ved Sandvaslægeret, han paastod den gamle linje var Stikstuen Hellabaa Halnekollen.

Senere har Høifjeldskommisjonen bestemt grendsen mellem fylkerne, og Sandvaslægeret er ved den nu bestemte grendselinje blit indlemmet i statens almenning aa Hordalands fylke.

Gamle Gutorm var en utmerket kokk og husvert. Det blev ofte rømmegrøt som han var en mester til aa koke og vort matstell blev betydelig bedret, han kjernet laget smør og ostet, saa vi ofte fikk os en ostesjive med smør paa.

Mit arbeide ble aa passe driften og hente brændsel som det paa dette sted var særdeles vanskelig aa finne. Husker at det denne sommer var et rikt multeaar, enkelte myrer stod gule med herlige bær. Gutorm var den første som serverede multer med fløte paa og som jeg syntes var deiligt.

Vi flyttet saa fra Sandvaslægeret og derekte til Skaupsjølægeret der var ogsaa en gammel fiskebod som vi installerede os i. Vi sløifet lægeret

ved Storholmnuten denne sommer. I strøket deromkring var det ogsaa lite god havn, men ved «Skaupsjø» var det bra og der stanset vi i 10 dage.

En pen sommerdag kom hele tamreinsflokken tilhørende Eidsfjords reinskompani paa besøk og fyldte hele strøket opover bakkene fra boden det var mange hundrede dyr. Gamle Gutorm Veraldrud og undertegnede sat i hytten ved Sakupsjøen en pen eftermiddag, Ved 5 tiden havde vi nettop kokt eftermiddagskaffe og sat og nøt godværet med kaffen, da hører vi 4 skudd oppe paa høiden, og tamreinsflokkene til Eidsfjordselskapet gik oppe i bakkene. Vi skjønte straks det var krypskyttere, som skjøt tamrein, vi tok geværet med til forsvar om det skulde behøves. Da vi kom op stod en kjendt fra Uvdal der og rev skindet av et skudt dyr av tamrenflokken og et dyr laa dødt lit længre ind paa høiden.

Vedkommende, Reier Hellevammen fra Uvdal, blev litt forlegen da vi kom, men undskuldte sig med at han trodde dyrene som gik deroppe var ville, men de var nokk merket i ørene. Han havde skudt 2 tamme dyr, vi foreholdt ham det urimelige, han maate høre bjøllereinen som var med i flokken, men det paastod han, han ikke havde hørt.

Da reinsjæterne 1 dag sene kom forat hente dyrene hadde hundene opdaget slagteplassen, bene (bein) i en liten ur oppe paa høiden, de kom ned i hytten aa vilde undersøke om vi havde kjødt, forat ikke bli mistænkt hadde Guttorm medelt hvem som hadde skudt, og han fik vist en liten mult for afæren.

En kjølig sommermo(r)gen, vi laa paa en læger ret under Skaupsjønuten, vi brukte telt jeg vaaknet og tittet ut gjennom teltaabningen idet solen viste sig oppe i nuten, da opdaget (jeg) 4-5 pregtige rensdyr, derav en stor pen bukk med prægtige horn, som stod og betraktet det nye som var kommet i landskapet, en flok med kuer hest og et hvit telt, dyrene blev ikke saa redde men skraaet bortover høiden og blev borte i lett sakte trav det var 7-8 dyr.

Tur ut med skreppen

Det var aaret 1894 om høsten de første dager i oktober jeg skulde ut paa min første tur til Vestlandet sammen med broder Hans. Jeg husker onkel Webjørn Husebø (gift m. Guri Hansdatter Støbet) sjydset os op paa dalen til Staupe, der laa vi om natten.

Den morgen vi skulde paa vidden var det klart pent veir, der kom 2 gutter fra Sønstebø som skulde til Skardsoset efter fiskekløv saa vi fik kjøre nisteposerne helt dertil, vi fortsatte østre side av Skardsvatnet vestre side av Røiselandsvatnet til Laagen, der maatte vi vade over, men der var adskillig is paa stenerne saa det var en kold fottur, vi gik vestre side av Gjeitsjøen, østenfor Blaaulien i retning mot Skytterboden, vi fik stiv snekave fra vest, men slet os nordover, men kaven/snedrevet var saa sterkt at vi maatte snu rygg til de sterkeste byer, vi slet os dog frem til Kølven det som hjalp var maaneskinnet mellem snebygene, vi søkte efter Kølveboden, men alt var blit vit av sne saa undersøkningen efter hytten, var vanskelig og vi opdaget den ikke før vi stod ved skorstenen, oppe paa taket. Kølveboden hang fuld av renskjøt, der var ingen folk men heldigvis rikeslig med brendsel,

Om natten kom 1 fot sne og da vi gik fra hytten om morgenen var det tungt føre, men oplet veir og vi fortsatte østenfor Skaupsjønuten over til Nybudalen, ved Nybunuten traf vi folk, men disse reiste en anden vei, saa vi fortsatte den gamle vei over Storlien til Maurset, der kom vi kl 9 om aftenen. Der fik vi os seng og det smagte ypperlig at faa lægge sig efter disse to slitsomme dage over vidden.

Tredie dag fra Maurset fik vi følge med et par unge ægtefolk som skulde nedover til Eidfjord kirke for aa faa sin førstefødte døbt. Ned Gallen fra Høl og Vorringfossen (Vøringfossen) var noget som inponerte mig, det var landskaper jeg aldrig havde seet før, der var kun sti hele dalen nedover til Sæbbe (Sæbø) dengang. < I 1929 kjørte jeg i elegant bil opover høifjeldsveien i de samme trakter.>

Vi laa to dage hos Helge Lægreid nede i Vik før det gik dampskip til Bergen, endelig en stille morgen med let skodde i fjeldtoppene kom dampskibet «Hordaland» vi ruslet om bord og nu gik turen til Bergen, dette var første gang jeg saa og reiste med dampskip, naar denne fløitet

Framfor stova i Fønstelia. Sitjande framme: Sigrid Fønstelien som var mor til Erik, forteljaren. Ståande frå venstre: Margit Fønstelien, seinare gift med Gullik Støbet (Staupe), Gro f. Raaen og mannen hennar Reier Fønstelien. Foto-eigar: Helga Kvehaugen.

for stoppestedene var jeg rent imponeret over den sterke lyd dampen frembragte, det tonet ekko længe efter omkring i de høie fjelde.

Vi var om bord i 1 1/2 døgn før vi kom til Bergen, der landet vi paa Nyalmenningen hvor Hardangerbaaten la til bryggen.

Logi fik vi hos Nøstdal nede i første smug indenfor Smeby hotel. Byen var et uvant syn for mig den eneste by jeg før havde seet var Kongsberg, men hvilken forsjel. Her laa Vaagen fuld av dampskib og skuter i alle former og størrelser.

Vi var hos Richard Arnesen Strandgaten 85 og fik oss varer, der var broder Hans kjendt og der fik vi kredit paa det vi behøvde, jeg var imponert over alle varer der laa paa lager. Saavit jeg nu kan huske var det Richart Nitter som ekspederte os paa lageret.

Paa kortevarelageret stod en kort-lit-tykkfalden mand og arbeidet, han spildte mundspill med næsen, noget som jeg alltid husket i senere aar, naar jeg var oppe paa lageret. Firmaet Richard Arnesen A/S sluttet i 1932. Mannen med mundspillet var den senere saa velkjendte reisende for firmaet i Sognefjorden Hans Schrøder Biskoppen, som han populært blev kaldt. Der er mange historier om denne reisende i Sogn, men disse skal vi ikke opskrive her.

Da vi var ferdige i Bergen reiste vi med D/S Alden som gik paa Nordfjord. I Askvold maatte vi bytte baat. D/S Balder gik derfra til Førde og vi skulde ind i Søndfjord, over Stavfjorden var det betydelig sjø og surt veir, men sjøverk kjendte jeg ikke.

Til Ervik kom vi lit før det blev mørkt, der blev vore varer hat i land, vi leiet en mand til aa skydse (oss) inn til Bjørkedalen, der blev saa mit første hjemsted i Sogn & Fjordane.

Varerne blev hentet i Ervik og bragt op i den lille stasboden paa gaarden Bjørkedalen, der fikk vi vor seng og vort lager, endog var vi ind til Naustdal og telefonerede til Vambeset til farbror, der laa skreppen til broder som jeg skulde bruke, den kom med dampskib, men det gik 10-12 dage.

Som et forsøk arbeidet vi en stor kasse passende til aa bære og min første dag med skreppen, Trækassen, var op til gaarden Fængestad, Hans var da med forat gi mig den første undervisning i skreppehandel.

Da vi fik skreppen fra Nordfjord fyldte i begge vore «butikker» skrepper og reiste inover til Krogenes (Kråkenes), derfra til Kvieneset og her skildtes jeg med broder, skulde for føste gang arbeide selvstendig.

Hans reiste innover til Erdal. Jeg tok veien over Klopstad til Aasedalen i Naustdal og drog over Naustedalen. Der var jeg helt ind til Fimland og turen varte i 14 dage som var avtalt.

Omsetningen første tur var ganske beskjeden ca Kr. 98,00 den første turen, broder var kommen til Naustdal forat undersøke om jeg var forsvunden eller det hadde gaaet brav, heldigvis gik det brav.

Vi reiste til Bjørkedalen fyldte skreppene og drog paa ny tur til Holsen Haukedal, jeg til Viksdalen.

Den første Jul paa Vestlandet aaret 1894 tilbragte jeg paa gaarden Bjørkedal i Førdefjorden <Søndfjord> hos Ole Martinussen og Throne, som da havde overtatt gaarden De gamle paa gaarden levet, det var

Martines og hans kone Elen de hade sin egen kaarstue og en datter Olianna var hjemme. De unge havde en stor gammel røikstue med ljóre, men en stor etagekokeovn var indsat, stuen var hvitskuret paa væggene, men taket var mørkt ved siden av indgangen var et mindre rum med læm over, paa lemmen var sengerom. Inne i stuen havde husbondsfolkene sin seng Hans laa i de gamles hjem. I <kaaven> smaastuen 1 seng, der laa jeg Julenatten, sammen med Mathias en bror av husbonden, som da var dreng.

En anden bror som hette Bernt <en underlig vel av naturen mindre godt utrustet> laa i fjøset og stelt og opholdt seg for det mæste der.

Ole havde brygget, saa gaarden var godt forsynt med et godt øl i Julen, og vi fik rikelig med hjemmebrygget øl. Juleskikkene var ganske anderledes enn jeg var vant med fra mit hjem. Om Julenatten brændte lys i alle sengerom, det var store lys spesielt laget dertil, lysene støpete de selv paa gaarden, ikke i forme men lysvæk heftet paa pinner, som blev dyppet i en gryte med smeltet talg.

1 Juledag fulgte vi Kirkebaaten en 5 kjeiping til Naustdals kirke. Anden juledag holdtes en kort andagt av lærer G. B. Thune i den store stuen hos Ole Birkedal. Der var mange folk.

Maa fortælle en mindre hyggelig historie for mig, der bodde hos Ole en jente i 40 aarsalderen som gik som lægdeslem for fattigpleien omkring paa gaardene, hun var bestandig sykelig. Hun var svært glad i nafta og drengen, broder og undertegnede blev enige om aa spandere en naftarus paa henne i julen vi havde nafta paa 15 grams glass, som blev brugt som medisin og iblandt solgt paa vore reiser <ulovlig> kjøpt fra Apothek i Bergen. Jeg kom anden Juledag til aa byde hende nafta da hun stod nede i eldhuset og hjalp til med opvasken efter middagen, hun tømte hele glasset i en stor hornskje og satte i seg, straks efter blev hun alvorlig syk og maatte bæres op paa lemmen, piken fik alvorlige bræk-ninger og blev saa syk at de trodde hun skulde dø. Det var paa tale aa hente doktor, men (det) gled heldigvis over, jeg blev uhyggelig redd for naftaserveringen og havde en uhyggelig anden Juledag.

Efter Jul var jeg en tur paa Naustdal og Viksdalen, saa gik en tur over Jølster og vi fortsatte denne tur til Nordfjord, den 7 februar 1895 kom jeg første gang til farbror og tante Kristiana paa Vambeset, det var betydelig sne og kjøligt veir, vi gik over hamrene ovenfor Sandene og

kom til Vambeset om kvelden. Her blev da senere som mit hjem paa Vestlandet. Der tilbragte jeg Julen 1895, -97, -98, -99, 1900.

Aaret 1896, høsten, var jeg hjemme i Opdal (Uvdal), det blev siste jul jeg tilbragte i mit barndoms hjem hos Far og Mor, broder Hans var ogsaa denne vinter paa Vestlandet. Jeg var sammen med Jakob Vambeset og hans broder Hans, som var flyttet til Opdal, i snedkerlære. Blant arbeidet jeg var med aa utføre var meieriet nu Noremeieribygningen paa Økt-odden i Nore.

Min første paaske paa Vestlandet

Vinteren 1894-95 var der megen is i fjordene. I Nordfjord laa fast is i Gloppen utover til Hjelmeset, der blev skibene expederet og i Infjorden helt ut til gården Tisthammer, saa dampskibene maatte expedere ved iskanten der. I Førdefjorden laa fast is ut til det smale sund ved Kvammen, husker det var bitende koldt saa jeg gik paa isen til Løvik, der laa jeg en natt i saa sterk kulde at støvlene var fastfrosne paa gulvet og sengen var rimet av aandedrættet.

Ved Paasketider var isen gaaet op inover mot stoppestedet Andal. Broder Hans reiste en tur til Bergen dagen før Paasken og jeg reiste en tur til Stongfjorden, det var avtalt at vi skulde holde Paaske hos gaardbruker Abraham Andal og jeg skulde komme med indgaaende skib fra Stavenes, naar Hans kom fra Bergen.

Jeg blev desværre forsen paa Stavenes med dampskibet og fortsatte saa turen tilfots inover den lange slitsomme strand forbi gaardene Grimelid <der har været grubedrift> helt ind til gaarden Vaagane ved Flokenes.

Der maatte jeg da tilbringe sjertorsdag og langfredag til skib gik innover Paaskeaften. Kom da til Andal og traff der broder Hans, som var blit lit ængstelig for mig da jeg ikke kom med baaten paa Stavenes.

Vi havde en hyggelig Paaske hos Abraham Andal. Det var vaarluft og mildt saa sneen smeltet alle elver gik store og sjøisen smeltet og gled utover fjorden i store flak.

En liten episode i Andal. Vi var med i fjøset hos Andal, han havde mange høns, som han vilde vise, han tok et egg og vilde jeg skulde drik-

ke raat, det greidde ikke jeg, saa tok Abraham det selv, kakket hul paa det men hele skallet knækket og det meste av indholdet havnet i Abrahams store pene helsjægg, saa han maatte ta storvask paa sit sjægg. Dette var paasken 1895.

Noen hendelser i årene 1895-1897

Enkelte detaljer

Vaaren 1895. Reiste jeg med et par hester sammen med Sven Løfstuen hjem over Lærdal, Hallingdal og var denne sommer ikke paa Hardangervidden.

Hans broder skulde eksersere denne vaar (1895), han havde søkt seg over til Nordfjord og ekserserte paa Eid i 4 kompani ifra Gloppen og indfjorden.

Jeg fulgte Tuftekarene med hestedrift til Lærdal. Jeg havde en hest med og reiste straks fra Lærdal over Halingdal hjem. Paa D/S Alden var 86 hester med fra Vadheim til Lærdal, der var flere hestekarer med paa baaten saa det blev uhyggelig meget fyll og spetakkel paa 3die plads.

Even Løvstuen fulgte mig hjem fra Lærdal. Husker jeg laa paa gaarden Eri i Lærdal, der var ogsaa mange Hallingdøler og om morgenen var de begyndt paa deling av 1 anker brændevin som var kommet.

Vi tok fjellet over fra øvregaardene i Hemsedal og til Aal, men fik en alvorlig snekave oppe paa høiden saa vi mistet veien, det saa ut til at vi skulde bli liggende ute natten over, men heldigvis traf vi en stor sæter saa vi krøp i hus til det lysnet av dag, der var pen kjørevei helt frem til bygden men vi kom frem til Torpe i Hallingdal saa vi hadde tapt aldeles retningen i snekaven.

Fra Aal reiste vi over fjellet til 1 om natten <laa paa en seter mellom Skurdal og Dagalid> Skurdalen og Dagalid over til Opdal.

Sommeren 1896 var jeg første gang med som aktiv driftebonde og laa denne sommer næsten hele turen inne paa vidden, det var herlige dage i samme havn Selskjøndalen og Skaupsjø.

Vi flyttet efter samme rute som første sommer, som kammerater havde jeg gamle Gutorm Veralrud, Sten Løfstuen, Lars Oslien og Gullik Lassegaard, der byttet efter tur.

Sommeren 1897 reiste jeg med Lars Vaakrog hjem over Lærdal, Hallingdal til Næs og over til Vaakrog vi havde 3 hester med en (som) blev solgt i Hallingdal.

Dette aar var jeg kun en liten fisketur sammen med broder Hans til Hytteboden ved Laagen. Vi fik ogsaa lidt fisk Nedenfor Langevandet motte jeg prøve efter Bestefars oplysning «bet ikke fisken tæt nedenfor de store urer i Laagen saa var det ikke fiskebeete» Men her fik jeg paa kort tid 11 store ørreter.

Bestefar Erik Helleksen Fønstelien

Bestefar Erik Helleksen Fønstelien, min Morfar var en bekjendt stangfisker, han kjendte vist alle de beste fiskepladse i Laagen, Djupe og Heiern med Sleipa og Skaupsjøelven. Bestefar var født paa gaarden Øvre Rennehvamme i Opdal, hans far døde da han var 2 aar gammel. Hans mor Margit, der havde 2 sønner, giftet sig senere med Svein Lassegaard, der voks da bestefar op og levet sine ungdomsdage til han giftet sig med Helga Fønstelien og kjøbte denne gaard av sin svoger Tore Pedersen Fønstelien.

Bestefar blev enkemand i 1859<?>. Han giftet sig i 1864 eller 65 med enke Kari Halland fra Dagalid. Mor som ældste søster overtok nu Fønstelien og bestefar forbeholdt sig Kaar, men flyttet til Dagalid, der boede han alle sine aar til 1892-93 da var begge saa gamle at de flyttet hver til sit Kari Halland levet et par aar og det samme gjorde bestefar han døde om sommeren 1894 i Fønstelien.

Jeg husker Bestefar godt han var flink med sine hænder som lagger av kopper og rivemaker en flittig maur saa han havde endel penge ved sin død.

Far reiste hvert aar i februar mars med et las av «kaaret» over fjellet til Dagalid. Jeg fik følge en vaar og det var min første tur over Dagalidfjellet.

Bestefar som fisker var særlig godt kjendt ved Laaglidberget, der var han som smaagut sammen med sin mor da denne sæter tilhørte Lassegaard. Sin første storfisk «ørret» fik han nede i Tunga fortalte han, den veiet 12 mærker han fik den ind i en liten fjellrevne ved elven saa det lykkes at faa livet av den, han var svær kar da han kom til mor ved Laaglidberget med den store fisken, han var da ca 12 aar gammel.

Stova i Staupe, øvst i Uvdal som er øvste bygda i Numedal. Tollek, f. 1830, var ein av farbrørne til Erik Fønstelien. Her stå han saman med kona Gunhild, f. Brandsgård i 1848. Dei tok over Staupe etter far hans Tollek. Her voks og Hans Hansen Støbet opp. Han kom seinare til Vambeset i Gloppen. Bilet-eigar: Olav Lundestad.

2. den tur til Vestlandet høsten 1895

Delvis skremt av turen over vidden høsten 94 bestemte vi os denne høsten til aa ta turen gjennom Hallingdal til Lærdal. Min bror Hans var med og Ole Larsen Vaakrog havde avtalt med broder om følge, han skulde ut paa sin første skreppetur.

En pen dag i Oktober drog vi hjemmefra veien til Brenhøvd, paa veien mødte vi naboguttene fra Aasen Per Kittel og Tov, de kom fra Brenhøvd. Vi gik forbi sæteren Skaalien til «Sjaabu» der mødte vi Ole Vaakrog. Turen gik saa over laagen ved Bustrøm og forbi gaarden Notten til Sombulien, der stoppet vi om natten.

Næste dag over sæteren Langedrag til Rukkedalen ned til Næsbyen,

paa turen derfra til Lærdalsøren benyttet vi 4 dage og spaserede hele veien, da jeg kom til Lærdal var jeg alvorlig træt.

Turen blev saa fortsat med D/S «Ørnen», som i den tid gik i konkuranse med Fylkesbaatane paa Sogn til Bergen. Efter aa ha kjøbt de nødvendige varer hos Richard Arnesen blev turen fortsat med skibet til Nordfjord.

Vi havde varerne vore det aar hos onkel paa Vambeset. Ole Vaakrog boede hos Ole Fjellestad paa Austreim

Paa vinteren før jul reiste vi meget i Søndfjord, jeg i Naustdal, paa Jølster og i Viksdalen. Efter julen som vi denne vinter tilbragte hos onkel paa Vambeset reiste vi mest i Nordfjord. Vi kjøbte da paa turen kuer, min første forretning i kuer blev gjort i Aardalen paa Breim der kjøbte jeg mine første kuer paa Frøistad 2 sorte koller for Kr. 82,00.

Den første jul hos onkel maa jeg beskrive lidt nærmere, jeg fik det intrykk at onkel gjorde mer for at hygge os enn sine egne barn. Alle barna var da hjemme untagen Hans Vambeset som dette aar var sin første jul i Opdal (Uvdal).

Jeg kan huske vi læste i julen Hans Selands bok «Bygdefolk», som da var ganske ny og af stubberne i denne bok moret vi os kostelig om kveldene naar vi laa og læste oppe paa kaavelemmen hos onkel.

Kan huske jeg juleaften fik en ganske stor træskaal fyldt med æbler nøtter m m. det samme fik broder og alle barna vi skulde ha det aa hygge os med i juledagene dette trækk fra onkel glemmer jeg aldrig jeg tror min julebolle inneholdt mere godt enn de andres.

Vi gik i kirken juledag og andendag var det opbygelse hos naboen Hans Larsen Vambeset.

Julen 1895 tilbragte jeg sammen med broder Hans paa Vambeset hos Farbror. Det som jeg husker godt for den første Juleaften der, var at vi fik en stor træskaal fyldt med frugt æbler apelsiner m. m. hos Farbror og den kom hver Jul jeg tilbragte der. Julen 1896 var den siste hjemme hos Far og Mor, 1897 - 98 - 99 -1900 blev julen holdt paa Vambeset. I 1899 og 1900 var broder Reier ogsaa Julen hos Farbror.

Jeg har før beskrevet drifteturen fra Nordfjord vaaren 1896. I 1895 den første vaar i Nordfjord da havde vi ingen kuer,

I snekkerlære 1896

Høsten 1896 reiste jeg ikke til Nordfjord, men broder Hans og O. Vaakrog reiste ogsaa denne høst. Jeg syntes skreppehandelen ikke skapte nogen fremtid for mig og jeg begynte i snikkerlære hos L. R. Grøtjorden og Hans Vambeset som denne vinter havde tatt akkord paa oppførelse av meieri og kommunebygningen paa Øktodden i Nore, der arbeidet jeg hele vinteren til i mars, da besluttet Jakob Vambeset som ogsaa da var i Opdal at vi skulde ta paa ski over Halingdal til Lærdal, en tur til Vestlandet.

Jeg kjøbte hos Ole Brændsgaard 500 ljaa, som blev sendt til Nordfjord.

Vi var i skogen og fant skiemner arbeidet selv sjiene til turen. Fra Opdal gik vi sæterdalen nordover forbi Gjøranset <sæter> og Buin over til Tunhovd der laa vi første nat <Sønstegaard>. Videre bar det ned Rukkedalen til Nes, opover hele Hallingdal var sne og godt skiføre, men da vi kom til Borgund i Lærdal blev veien bar, vi solgte skiene paa Hegg og det blev fottur nedover dalen til Lærdalsøren.

Vaaren 1897 reiste jeg hjem til Numedal sammen med Ole Vaakrog over Lærdal, vi havde 4-5 hester med, i Hallingdal solgte vi 1 av hestene, vi tok ned til Næsbyen op Rukkedalen over sæteren Langedrag og hjem til Vaakrog der blev vi godt modtat av folkene.

Høsten 97 var dette (refererer ikke til avsnittet ovenfor). Gik da sammen med broder Hans, Peder Lassegaard og Halvor Skahjem over vidda. Fotnote: Høsten 1897 gik Hans Ole Vaakrog P. G. Lassegaard og jeg over vidden til Hardanger og vaaren 1898 kjøbte vi sammen med Sven Løvstuen fæ i Nordfjord.

Paasken 1896 i Nordfjord

Vi var sammen paa reiser i Søndfjord før Paasken Hans og jeg. Palmesøndag følte jeg mig uvel, da jeg kom til Birkedal mandag ganske syk viste det sig at jeg havde faaet mæslingene og maatte tilkøis, saa blev jeg liggende og sjertorsdag skulde jeg forsøke aa komme mig op av sengen og ned til nøstet i Bjørkedalen, men var saa daarlig at jeg maatte snu og tilkøis igjen, broder førte da tilsyn med mig sjertorsdag og langfredag.

Paaskeaften kom vi os til Ervik og med baaten til Florø <bodde bestandig hos Madam Hope> derfra med Nordfjordbaaten som kom til Sandane 2den Påskedag om kvelden. Vi gik til Austrem og tok ind hos Johans Kristen, hvor vi laa om natten, der var bryllup paa Vambeset saa vi vilde ikke komme dit om kvelden, tredie Påskedag ruslet vi saa op til bryllupsgaarden den gamle veien opigjennem skogen fra pladsen <Gjæra> der hvor Gloppen Sparebank havde sit første kontor, hos Endre Henden

Paa Vambeset blev vi godt modtatt, bryllupet holdtes hos Lars-Hans, (d.v.s. Hans Larsen Vambeset) hans søster giftet sig med en enkemand fra Stupe. Efter beværtningen med øl og dram, danset jeg 2 a 3 timer i stuen hos farbror, jeg blev ordentlig varm og svedet alvorlig gik saa og skiftet og tilkøis. Da sov jeg omtrent 1 døgn, saa bryllupet var slut og gjæster med brudefolkene var reist da jeg vaagnet sent paa eftermiddagen, men da var jeg ogsaa helt restaurert efter mæslingsturen paasken 1896.

Driften 1896

Vaaren 1896 kjøbte min bror Hans endel kuer og hester sammen for driftebonde Sven Løfstuen fra Opdal, der blev avtalt driverlag for vaaren med Guttorm Væralrud som kjøbte kuer (sammen med) Lars Oslien og Halvor Løvstuen.

Det var seen vaar i Nordfjord det aaret og sanken begyndte omkring 10-12 juni i Storheim vik (Staarheim) i Nordfjord, vi drev over Loskaret (Lotsskardet) til Lote, fragtet kuerne paa store baater over fjorden om kvelden, da der blæste en god bris inover fjorden og drev saa kuerne om natten og morgen in til Øirane paa Sandane, der stoppedes en stund, mange kuer blev modtatt og betalte der, saa fortsattes opover Breim til gaarden Teita, der kom ogsaa endel som var sanket i indfjorden over Utvikfjellet til Teita, saa der stoppedes i 2 dage.

Turen fortsatte saa den gamle driftevei til Vaatedalen ved merket mellem Breim og Jølster der stoppedes 1 nat. Næste dag til Haaheimshagen Jølster, der modtokes kuer fra Aardal Kandal og Førde i Breim, samt øvre Jølster en nats ophold saa til Aardalshagene der 1 nats stans. Fortsatte saa til Lergrovbækken, der en nats ophold, neste dag op til

stølene i Gjesdalsdalen Jølster med hvil der om natten, saa fortsattes over «Finneskaate» til Holsen i bunden av Holsedalen der stoppedes en nat og saa over Holsefjellet ned til Mostad i Viksdalen.

Fra Mostad fortsattes neste dag nedom Vikvannet over broen og opover nogen bratte birkelier til Botnestølen, den laa høit og der var lite mat for kuerne men vi stoppet natten over.

Næste dag gik saa turen over høifjellet til gaarden Mjell i Viksdalen (egentlig i Eldalen), der beitet vi i Mjellsliden. Paa en bjelke i en utmarklade der saa jeg navnet til Knud Bessesen Prestrud 1883. Han havde passert der med drift det aaret.

Det begyndte aa minke paa provianten og ingen bakere fandtes saa vi fik en kone til at steke en del sveller «mjølkekaker» til reserveproviant.

Vi laa over en hel dag i Mjelslien og fortsatte saa til en sæter som het Langvandsstølen innenfor Mjell. 1 nats ophold der fortsatte saa til Torsnesstølen som tilhører en gaard i Sværefjorden Sogn.

Fra Torsnesstølen begynte vi tidlig om morgenen, men nedover var det en elendig vei delvis bestaaende av 2 a tre stokker lagt paa bolter i fjellet, som skraanet ganske brat ned mot elven. I dalbunden ned i igjennom Sværeskardet laa store urer med fjellstykker og elven fosset og duret nedover mellem stenene, mot kvelden kom vi da endelig ned i havnehagen til Sværen. Paa turen ned Sværeskaret maatte vi late kuerne passere revy i linje efter hverandre saa det gik sørgelig sent og paa de vanskeligste steder maatte vi da sette vagter som regulerte ku for ku over stokkene.

Den 21 juni kom vi ned Sværeskaret, maatte ligge der rolig (til den) 22, for vi havde tinget D/S Kommandøren for kr. 200,- en ekstratur med hele driften ind til Lærdalsøren og baaten skulde hente os i Sværefjorden St. Hans aften efm (eftermiddag).

Ved 5 tiden kom dampskibet og ankret paa bugten, vi maatte føre kuer og hester i en stor førslebaat ut til skibet. Brygge fandtes ikke. Ved 10 tiden gik baaten med 112 kuer og 11 hester om bord i et herligt stille veir.

Det var blik stille utover Fjærlandsfjorden til vi kom forbi Balestrand, men smaa vind krusninger paa fjorden innover, vi stoppet ved Leikanger med endel folk som havde vært i bryllup inne i Fjærland de havde ogsaa et lite musikorkester med som gik iland. Det var en hel

oplevelse at reise innover, StHans baal lyste paa mange steder og røken fra disse la seg som smaa sjydotter langs de høie fjellsider.

Vi kom til bryggen i Lærdal kl 2 om St Hans natten. Lossingen av lasten gik ganske kvikt og kuerne ristet sig efter turen om bord og ruslet indover veien, da alt var kommet paa land saa hele forskibet ut som en fjøs og gamle kapt. Frøkne som da førte baaten udtalte at de kr. 200,- som betaltes var ikke mere enn mandskapet trængte for at gjøre skibet rent saa han kunne gaa med turister til Bergen næste dag.

Fra Lærdal drev vi op i Grøtahagen, der stoppet vi til 25 Juni. I Lærdal var det en ulidelig varme, saa tidlig om morgenen begynte vi at samle driften i Grøtahagen og saa bar det opover dalen i stekende sol, jeg var siste mand og samlet efter de stakkels kuer som søkte skygge inne i buskene langs veien, ovenfor Husum gik vi over en smal bro og saa bar det opover den bratte lien, det blev en tung slitsom tur opover og to tre beist maate sættes igjen de orket ikke mere.

Endelig naaet vi fjellet og trak pusten lettet efter en meget anstrængende dag. Ved en sæter slog vi leir for natten, der stoppet vi over en hel dag forat hvile ut og efternølerne som gik nede i lien blev hentet efter.

Broder Hans forlot os her, han skulde eksersere paa Nordfjordeid, vi fortsatte 5 stk. Fra Lærdals sæteren fortsattes indover høifjellet der var ingen havn eller beite for kuerne saa turen gik næsten et helt døgn innover til vi naaet Fødalen (Førdalen) i Hallingdal, der var beite og det ble en dags hvil.

Her traf vi reensdyr og vogterene, de havde sat op et høit hegn av seilduk og holdt paa med merking av dyrene.

Turen fortsatte saa ned til væstre side av Djupevannet. Videre nedover til øvrebygden i Hol, der drev vi landeveien et stykke over broen nedenfor Holsvannet saa opover den bratte lien og til-fjells igjen. Det var en ganske lang driving og vi vilde stoppe ved den første sæter, men der kom eieren og paabød os at fortsette et stykke længre inover og dette blev da gjort. Her stoppet vi satte op teltet, men vi maatte passe kuerne saa de ikke drog for langt utover og vi holdt vagt hver sine bestemte timer om natten.

Nu havde vi Hallingskarven tæt ved os mot vest, den reiste sig som en brat mægtig rygg ret mot vest.

Efter 2 dage kom vi til Tufto øverste gaarden i Ustedalen, der hvilte vi over en dag og folkene der var særdeles imøtekommende og venlige, derfra forsatte vi innover dalen et stykke saa over en bro og bortover til Haldalssetrene i Skurdalen, derfra nord og vestover til Grønnuten, her var god havn saa vi tok det rolig et par dager saa en deilig solskins dag jaget vi over elven øvre Heiern (Hein) og kom til maalet, søndre Selskjøndalen (Selstjørndalen). Nu pakket de eldste som havde deltat i drivingen fra Nordfjord sine saker i en kløv og reiste med et par hester hjem til Nummedal, Lars Oslien og nedskriveren maatte være igjen paa fjellet og der hadde vi herlige dage.

1896: Da vi blev forgiftet ved Sør-Selskjøndalen. Vi var nettop kommen tilhavns, veien det aaret var fra Lærdal over Hallingdal til havns.

Det traff sig saa, der var flere mand som var der første dagen. Det var jægere efter falk og merakke <Blaarev> fiskere etc. Den nye kobberkjel vi havde kjørt med os i kløv fra Vestlandet blev gjort ganske godt ren og vi skulde koke Haglette <Dravle> det vilde alle ha før de reiste hjem. Vi melket fuld kobberkjelen, den stod natten over, saa vi fik fløte, saa blev den ostet og i løpet av dagen kogt til deilig «haglette».

Da den var ferdig blev melk med fløte slaat paa og det blev spist godt av de fleste efter den var helt kjølet, jeg mærket en skarp bitter smak og varslet om det, men de fleste forsynte seg durabelt av ostekjelen. Det var saa mange at vi satte telten op og laa 4 man i den, de andre laa i hytten.

Vi gik tilkøis, men en kammerat begynte at klage for magen og tørst. I hytten blev de ogsaa uvel og tørst, der blev drukket nysilet melk, hele mandskapet motte paa benene og det blev en uhyggelig nat, for de fleste motte bort mellem stenene og haugene, der hørtes rop og mindre pene uttrykk om det forgiftede maaltid alle havde nyt. Kobberkjelen med irr fik skylden og det blev senere passet paa at denne var blank naar den var i bruk.

Havnestrækningen Selskjøndalen og Skaupsjøen leiet vi alle aar jeg var med som driftekar for kr. 40,00 pr sommer. Vi flyttet efter en bestemt rute efter som det var godt beite for kuerne, ruten var først søndre Selskjøndalen, Mitselskjøndalen, Skytterboden, Kølven, Skaupsjønuten, Halnekjønholle, Sandvaslægeren, Trættelægeret, Skaupsjøen, Skaupsjøungen, Halneboden, Sleipeosen og tilbake til søndre Selskjørndalen, derfra reiste vi hjem til Opdal siste dage i august og drev saa

nedover Numedal til Kongsberg hvor vi altid beregnet at være ved Krosmes 10 September.

De første aar boede vi hos familien Jens Stordalen, paa Møllergaten, manden der var arbeider ved Sølværket i sagrenden, reiste senere til Amerika Kanada med hele familien, de siste aar boede vi hos familien Bakke paa Møllergaten, manden der arbeidet ved vaabenfabrikken.

Maa fortelle litt om de oplevelser jeg havde paa bergstaden Kongsberg som driftekar. Første gang var jeg med som drivergutt for Sven Løvstuen og broder Hans, det var høsten 1893. Den første forretning var at kjøpe et anker 40 liter aquavit paa samlaget i Bussedalen, denne dunk blev anbragt i annen etage paa hestestalden bak i gaarden hos Stordalen og den blev da hentet paa flasker det som bruktes ved siden av øl som vi daglig omtrent fik fra bryggeriet paa Kongsberg.

Kuerne havde vi staaende paa en liten løkke bak den gamle samlagsbygning fra kl 4 eftermiddag, da foregik handelen, kunderne kom da og blev vist det de ønsket en høstbær ko eller slagte kuer, saa ruslet de op i vort værelse blev godt beværtet med øl og dram, der blev akkordert om prisene og drukket tætt indtil forretningene kom istand, maa fortælle en liten sand historie. En bonde nede fra Sandsvær var i byen og skulde kjøpe et par kuer. Han var ikke ædru da han kom til os og kjøbte to kuer. At drikke kjøpskaalen tok en lang stund saa det blev sent for han hade gjort hesten istand og kom kjørende forat hente de kjøpte kuer. Jeg leverede kuerne og datteren som var med skulde hjælpe sin far hjem med dem. Antagelig har han bundet kuerne efter vognen, hesten er begyndt aa springe og kuerne har slit sig løs i mørke udover Sandsværmoen og blit bort for ham.

Om morgenen ved ottetiden, kom manden opp i sit logi og spurgte om farve og en nøiere beskrivelse av de to kuer han havde kjøbt, de var blit borte for ham. Jeg som løpergut og yngste mand måtte ut i byen forat opspore dyrene. Jeg traf en politimand som fortalte at det stod en ku paa stationen indrat fordi den gik aa ruslede uten vokter nede i byen og den andre var kommen sammen med kuene hos en anden driftebonde.

Jeg fik da kuerne hentet, saa bonden fik dem med sig hjem, han havde drukket saa dagen før, da kuerne blev kjøbt at han ikke husket farve paa dem.

Det var adskillig liv paa bergstaden naar driftene kom om høsten og

der blev solgt en hel del, jeg tror der var nævnt antat 2000 a 2500 best <kuer> under høststevnet paa Kongsberg.

De første aar jeg var med til Kongsberg havde vi <trøet> salgsplads i en have benyttet til potetaaker hos Jens Stordalen paa Møllergaten, senere aar havde vi bakken bakom den gamle samlagsbygning med resturant i Bussedalen. Det var en sjelden gang vi fik kontant betaling for kuerne, som vanlig blev det solgt paa kredit mot gjældsbevis og betalingsterminerne var Kongsbergmarken i februar 1 ste Mai og siste termin om høsten altsaa 1 aars henstand for siste termin.

Kunderne var for os som havde Nordfjordfæ mest arbeidere ved de forskjellige bedrifter, Sølværket, Vaabenfabrikken og sagbrugsarbeidere de kjøbte til slagt straks om høsten og enkelte som brukte en løkke saa de havde høi kjøbte en høstbær ko som de antagelig slaktet utpaa vaaren naar det ikke var regningssvarende at fore den længre for melken.

Iblandt solgtes ogsaa til opkjøpere som reiste videre nedover til Horten, Drammen og Laurvik (Larvik). Til gaardbrukerne gik mindre av Nordfjordfæet, det hændte dog iblandt at de kjøbte til slagt, antagelig foret de da bestene utover vinteren til prisene ble bedre.

De hester vi havde med fra Nordfjord blev solgt i Opdal og utover Numedal saa vi havde som regel ikke saa mange igjen naar vi kom til Kongsberg, der blev de da byttet og solgt resten.

Sommeren 1899 som var et slemt tørkeaar for Østlandet, reiste vi med endel av driftefæet til Eidfjord, der blev de solgt til en opkjøber, han solgte dem paa auksjon nede i Søndhordlandsbygderne.

Dette aar var daarligt for driftehandelen utover Østlandet paa grund av tørken og liten høiavling.

Vi kjøbte kuer i Nordfjord aarene 1896-1898 1899 og 1900, det var siste aar jeg var med, men Sven og Stein Løvstuen fortsatte til 1906 da traff jeg Goe Løvstuen ved Geitsjøhovda, han laa med drift Nordfjordbeist der, det var sikkert siste aar det blev kjøpt kuer av Numedøler i Nordfjord.

Aarsaken til at denne handel ophørte var at indkjøpsprisene for kuer gik betydelig op, da der i alle bygder i Nordfjord blev oprettet smørmeierier og bønderne av den grund mere lagde seg efter melkeproduktion. Bønderne fandt antagelig ut at det lønnet seg bedre.

Ved utstillinger og oprettelse av landbrukskolen fik husdyrholdet i

Fjordane en betydelig fremgang i slutten av 1900 fra 1880. Gaardene blev utskiftet i de fleste bygder, der byggedes nye løer og fjøsbygninger saa levemaaten <foringen> og ogsaa husdyrene fik det bedre enn i de gamle utidsmedsige fjøs. I og med smørmeieriene oprettede blev melkeproduktionen mer lønsom enn oppal av kreaturer som man havde drevet med i lange tider.

Ogsaa en slitsom tur

Paa turene om vinteren blev det av og til solgt varer paa kredit. Vaaren 1898 reiste jeg sammen med bror Hans en tur skulde kræve inn utestaaende fordringer. Turen gik opp Breimsbygden til Jølster og nedover til gaarden Myklebust, der blev vi anbefalt aa gaa over fjellet Skrykklingen til Haukedalen som snarvei.

Tidlig paa morgenen gik vi fra Tollef Myklebust og fortsatte opover bakkene tilfjells sneen laa fast over høiden, men der var den haard og bar oss godt til det bar nedover mot Haukedalen. Sneen blev løs og vi gik igjennem det gik sent og blev et voldsomt stræv nedover lierne vi gik enkelte steder næsten meteren ned i sneen, det led sent paa kvell før vi kom ned til Gjerland og dagen uten mat blev særdeles slitsom saa vi overveiet en tid om vi skulde rope efter hjælp oppe i lien.

Vi tok ind paa Frøisland der Hans boede bestandig naar han var i Haukedalen, skal si det smagte aa faa lit mat og en køi den kvelden. Det var en lørdag og søndag var det godt aa faa hvile efter den strabasiøse tur.

Paa en tur over Skryklingen, den gamle driftevei mistede Stein og Ole Karlsrud m. flere fra Opdal 3 kuer, de fik en voldsom storm med snekave over fjellet senere reiste driftene landeveien ned til vasenden paa Jølster og op til Gjesdalssætrene og over Finneskotet til Holsen.

Stubber fra skreppehandelens dage

Fra Herøy Søndmøre

Numedølen var nettop kommen inn paa en bondegaard og lensmannen som var ute paa embedsreise havde opdaget skreppekaren og tok inn i stuen forat undersøke om han solgte ulovlige <utenlandske> varer, paa

bordet havde nu alle varerne i skreppa faaet plads og lensmannen var intresseret tilskuer som de andre i husets folk.

Lensmannen havde frakke paa og i et ubevogtet øieblikk stakk skreppekaren et sort tørklæ med silkefrønser i lensmannens frakkelomme. Da alle handler var færdig pakket kræmmeren sine varer ned i skreppen, men han savnet et tørklæ aa begynte undersøkelser rundt bordet aa tilslut paastod han det maatte være stjaalet og bad lensmannen foreta undersøkelser, en halvvoksen pike saa frønser stakk ut av lensmannens frakkelomme å pekte paa det, der blev tørklædet trukket op av lensmannens lomme å efter paastand fra kræmmerenom tyveri blev lensmannen saa overrumplet at han lot skreppekaren gaa videre og multen slapp han aa betale denne gang.

Fra Storfjorden

I Storfjorden paa Søndmøre reiste to Nummedøler med skreppe, de brukte færing, og havde været oppe paa en gaard og handlet, der kom lensmannen med det samme de skulde fortsætte baaturen innover fjorden han var alene og spurgte hvor de skulde hen, til nærmeste gaard svarte dølene og lensmannen spurgte om han kunne faa følge, da denne gaard tilhørte hans distrikt, skreppekarene ante da ikke at det var lensmannen og han fik følge, der blev pratet endel under roturen. de møtte en baat som hilste paa lensmannen og dølene ante tilslut at det var distriktets lensmand, de blev tausere og mindre meddelsomme efterhvert, saa bestemte den ene sig for aa gjøre et kup. De lagde veien midtfjords og rodde nærmere stranden paa motsatt side av fjorden der som det var steile fjell og ubebygget.

Ved en liten avsats i fjellet som det gik an aa komme paa land holdt baaten op og der tvang de lensmannen som var ubevæbnet til aa gaa paa land. Han fik selv vælge hvilken side han ønsket aa gaa enten i sjøen eller i fjellet.

Der maatte han sitte, nummedølene fortsatte til nærmeste gaard, der varslet de at en man havde gaaet sig fast i fjellet, der lensmannen sat og de maatte ta med redningstaug og mandskap forat redde, skreppekarene foregav at de ikke greiet aa redde mannen, saa drog 4 kraftige karer med taug til stedet der lensmannen sat, saa han blev nok bjerget, men numedølene fortsatte til bunds av fjorden og strøk over til Nordfjord.

De sparte multen dengang og det siies at disse to ikke reiste mere i Storfjorden paa Søndmøre. (Skrevet) 9/9-1934.

Da jeg traff lensmannen

Saavit jeg husker var det aaret 1899 om vaaren, min bror Hans og undertegnede var paa en tur med skreppen i ytre Førdefjorden i Wefring Herred. Vi havde været i Standalen, Sortevik og min bror tok stranden innover paa nordre side av fjorden, jeg baatskyds over til Næsodlandet og tok gaardene innover der, det var avtalt at vi skulde møtes paa Tingnes, der var dampskibexpedition.

Om eftermiddagen fik jeg mig baatskyds over til gaardene utenfor dampskibsexpeditionen paa Tingnes og kommen op paa bygdeveien saa møter jeg to mand, en ungdom og en ældre, de spurgte hvor jeg kom fra og om jeg havde kram og handlet, det var lensmandsfuldmægtigen fra Florø, han præsenterte sig og bad om aa faa se hvad jeg havde. Jeg krøket skreppen av ryggen og aabnet, men husket med samme at jeg havde en attesteret Faktura fra firmaet Richard Arnesen i Bergen at det var varer av norsk tilvirkning, den tok jeg op og viste. Da sa lensmannen dette er greit men du har vel traadsneller, men heldigvis i den lille haandtinen vi altid bar med, havde jeg bare endel hegter og haarnaale fra Mustads. Han fandt intet aa multere mig for, men varslet om at solgte jeg noget ulovlig i hans distrikt, som han kom over vilde jeg faa mulkt. Mit navn blev noteret og dermed fik jeg rusle videre, min bror havde truffet lensmannen og han blev kontrolleret paa samme vis.

Vi forlot Tingnes dagen efter med D/S og jeg kom senere ikke paa disse steder med skreppen. Den daværende lensmandsfuldmektig blev senere Politimester Lind i Florø. (Dette ble skrevet 9/9 -1934)

Onkel Gullik og jentene, nr. 1

Fra Jølster fortalt av Hans Hansen Vambeset (Lundestad) min Onkel. I den tid han og broren Gullik reiste med skreppe kjøbte de hester og var flere aar paa Lærdalsørens marked med hester. Onkel Gullik var særdeles godt kjendt i Jølster, han fik flere anmodninger om aa sætte sig til som handelsmand i bygden og det fortælles at en representant i Jølster kommunestyre bragte forslag om at han skulde faa reise frit med skrep-

pen i kommunen uten aa resikere mult, men handelsloven gav ikke adgang dertil.

Paa gaarden Berg i Jølster var Onkel godt kjendt, en enke paa gaarden havde en datter som likte ham særdeles godt, saa enken kunne faa ham til svigersøn. En vinter kjøbte Gullik en hoppe hos enken og havde av ovennævnte grund faaet den billigt. Da de sanket hestene om vaaren, saa kom baade datteren og enken forat træffe Gullik, men han stakk vækk bak nogen store stener, saa Onkel Hans maatte ta imot hoppen og betale den, samtidig maatte han med en nødløgn underette om at Gullik var reist ned paa søndre side av Jølstervannet forat sanke et par hester der. Forholdet paa Berg blev sannsynligvis lidt kjøligere efter den hestehandelen, naar forlovelsen ikke kom istand.

Enken nævnte ogsaa forholdet da hun fik betalingen for hoppen, til onkel Hans, saa han vistnok maatte plusse kjøpesummen med en 10 krone.

Paa gaarden Fluge i Jølster, der havde Gullik flere aar sit kramlager og tilhold. Et trækk som gjorde han populær, han kom fra Bergen med nyt mønster i hodetørklæ som solgtes godt. Paa gaarden Storetre som han solgte det første tørkler havde en jente betalt 10 skilling mere enn han senere solgte dem for, han gik til gaarden og betalte jenten dette beløp tilbake og dette ryktedes straks over hele nedre Jølster. Han blev særdeles populær for det.

En sannferdig historie om min Onkel Gullik fra Førde i Søndfjord

Onkel traff engang kjøbmand Sivertsen i Førde og kom i samtale med ham. Det var en skadelig trafikk disse Nummedøler drev paa bygderne med sine skrepper mente han, men det værste var at bønderne beskyttet trafikken, fordi de under sine reiser kjøbte kuer og hester av dem og paa det vis blev det liggende igjen adskillige penger efter handelskarerne, dette mente kjøbmann Sivertsen ikke opveiet den skade de gjorde og denne kreaturhandelen, var for manges vedkommende bare paaskud, mente kjøpmannen.

Jeg har en hest jeg skal sælge sa Sivertsen, men du er vel ikke kjøper! Jeg maa faa se den, sa Onkel, og de gikk bort i hestestallen, der stod 2 pene hester. Hvem er ælst? spurgte Sivertsen, jeg vil nu sælge den. Ved et

blikk paa tænderne saa straks Onkel hvem som var ældst av dyrene og spurgte hvad han forlangte for den.

Sivertsen forlangte 60 daler kr 240.<(dette var i 1869-70 og hesterne var dengang ganske høie i pris.> Onkel slog til og tok kjøbmannen paa hans forlangende, tok op seddelboken og leverte kr. 10 i haandpænge, som altid var skikk og bruk. Saa blev Onkel buden i Sivertsens pene hjem og skulde faa sig en drink atpaa handelen. Han blev presenteret for fruen og mannen fortalte nu at han havde solgt gamle blakken. Men barna og fruen blev saa ute av humør for denne handel, blakken havde de havt i 10 aar og alle var blit glad i den, saa den maatte ikke reise i drift. Resultatet blev at Sivertsen bød Onkel 10 daler forat faa handelen omgjort, men han tok imot det halve og lot familien faa beholde sin kjære gamle blakk. Efter den dag sa gamle Sivertsen sjelden noget ondt om Numedølerne naar han traff Dem.

Onkel Gullik og jentene, nr. 2

Paa gaarden Bruland i Førde boede flere Numedøler i Julehelgene og der havde Gullik sin station og sit kramlager paa gaarden. En høst han kom mere enn vanlig sent i Nov(ember) til Bruland, var han tilsynelatende i daarligt humør. Paa gaarden var to unge jenter og den ene likte Gulik særdeles godt men nogen alvor med forlovelse var det ikke blit. Aarsaken til at han kom saa sent denne høst var «sa han» at han efter farens instændige ønske havde giftet sig med en velstaaende enke hjemme i Numedal og maatte av den grund gaa med glat guldring paa høire haand.

Stemningen paa Bruland blev noksaa kjølig ovenfor Gullik efter det opdigtede giftermaal med enken i Numedal og Gulik studerede længe paa hvordan han skulde faa oprettet sin gamle posisjon.

Men i Julen var hjemmebrygget godt saa der var god stemning Gullik fik brev hjemmefra, det inneholdt saa glædelige nyheter at han strøk frem paa gulvet og spendte et rundkast i beten. Nu maatte han fortælle. Ja nyheten var lidt tragikomisk men glædelig, for enken var død han vilde faa arven og nu saa han særdeles lyst paa fremtiden. Det gamle venskap blev gjenopfrisket og det tiltrods han ikke reiste hjem til sin kones begravelse.

Da Ole Holstensen lurte lensmanden

Paa Jølster var det en lensmand som var særdeles morsk efter skreppekarene forat faa multer paa dem for salg av ulovlige kramvarer, <det var varer innført fra utlandet> Holstensen vilde spille lensmanden et puss og fylte skræppen med hæstemøk og lagde øverst nogen stykker med ubleket lærred.

Han ruslet frem i husene omkring lensmannsgaarden og straks lensmannen opdaget Holstensen blev han anmodet om aa følge paa kontoret forat vise frem sine varer, da han vilde undersøke om han førte ulovlige kramvarer i skreppen sin. Han ruslet godvillig med lensmanden inn paa kontoret, der blev han spurgt efter navn og hvor han hørte hjemme.

«Ja disse nummedølene, sa lensmanden, som reiste saa meget paa bygderne førte mange ulovlige varer med sig og han maatte multere dem, du faar lægge op varerne saa jeg faar se om du har noget ulovligt aa sælge». Holstensen aabnet skreppen la lærredet op paa det fremsatte bord og tømte resten av varebeholdningen paa kontorgulvet. «Fy da, skrek lensmanden, ut med dette svineri» Dette var vel norske varer, mente Holstensen, tok lærredsstykkerne i skreppen og vilde gaa, men lensmanden var sint og sa han maatte ta alt med sig, Nei det maa lensmanden ha som godtgjørelse for bryderiet, mente skreppehandleren, og drog fornøiet ut fra lensmandens kontor.

Opplysningar

Hans Hansen Vambeset

Erik Fønstelien har ofte i forteljingane sine frå tida som skreppekar og féhandlar, nemnt farbror Hans på Vambeset. Det at han hadde onkelen sin i Gloppen, gjorde det naturleg at han, og andre uvdøler, ofte var her, og fekk råd om reiserutene sine her.

Hans Hansen Vambeset var fødd på garden Staupe (Støbet) i Opdal (no Uvdal) i Numedal i 1842, av foreldre Hans Reiersen og Kristi fødd Grøterud.

I 1870 gifte han seg med jordajenta Synneve Kristianna Vambeset, fødd 1846. Han tok då namnet Vambeset.

Hans Hansen Vambeset Lundestad, fødd Staup i Uvdal. "I 1917 brigdedes namnet Vambeset til Lundestad", står det i den gamle bibelen. Bilet-eigar: Olav Lundestad.

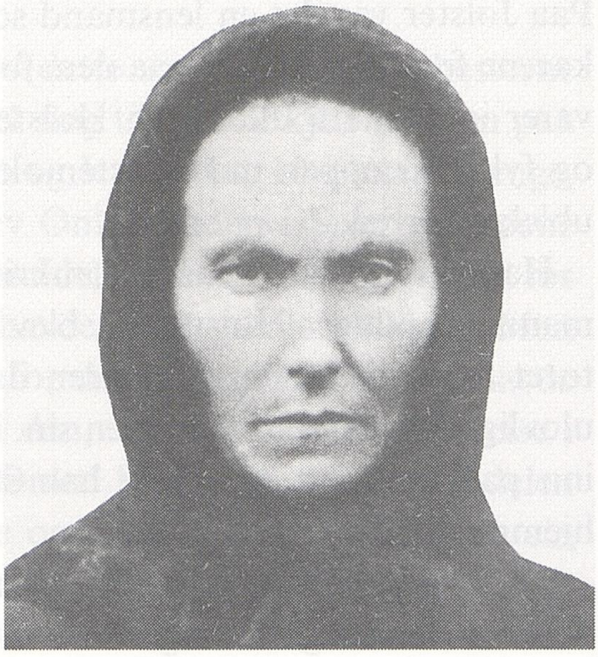

Synnøve Kristianna Vambeset Lundestad, jordajente. Bilet-eigar: Olav Lundestad.

I 1917 endra han slektsnamnet til Lundestad, som ætta etter han og kona har nytta sidan. I daglegtale vart han kalla Staupen.

Han hadde 3 eldre brødre og ei yngre syster:

Tollek gift med Gunhild Brandsgaard, overtok Staupe.
Gullik gift med Margit Nørstebø, rudde Rustbøle.
Reidar gift med Sigrid Fønstelien, kjøpte Fønstelia.
(Foreldra til Erik Fønstelien.)
Guri gift med Vebjørn Huseby, bonde på Huseby.

Det var som skreppekar og hestehandlar at Hans først kom til Gloppen, saman med broren Gullik, seinare og med andre uvdøler. Oftast kjøpte han hestane i Nordfjord og deler av Sunnfjord. I Nordfjord vart dei samla på Sandane eller i Breim, i Sunnfjord langs drifteruta til Vadheim eller Vetlefjorden, og so med Fylkesbaatane til Lærdal eller Vik. Som regel vart båtane leigde til ekstraturar med driftene, og då var det mest lønsamt å få med seg so mange hestar som båten hadde plass til. Drifta

skulle til Kongsberg-marknaden om hausten. Når det var god omsetnad, kunne han reisa med drift tidlegare på sumaren og, - so framt det var nok hestar å få kjøpt.

I 1885 laut han slutta med hestehandelen. Han bygde då nytt stovehus, og var so uheldig at han fekk ein stokk ned på høgre foten. Det vart eit stygt brot, som han hadde mein av resten av livet.

Mest alle brorsønene hans var, frå 1885 og utover, med på handel med drifter frå Vestlandet. Dei hadde lager for skreppevarene hjå Hans og Kristianna, og hadde elles fast tilhaldsstad på Vambeset når dei var her i området.

Sigrun og Olav Lundestad

Etterord

Vi vonar at de har kost dykk med desse minna som Erik Fønstelien har skrive ned. Dette er den same Erik som busette seg som handelsmann i Måløy år 1901 i lag med broren Reier og syskenbarnet Jakob Vambeset frå Gloppen. No kjem snart eit nytt hundreårsskifte, og neste år, i årboka for 1999, kan de få lese meir som Erik har skrive ned. Der fortel han mellom anna om ei fedrift som gjekk frå Nordfjord våren 1898, - ei interessant og levande skildring av folk og bygder og strev med krøtera. Han fortel om fleire turar til Nordfjord, og til slutt landar han altså i Måløy. Han overlevde siste krigen og skreiv ned mange hendingar i Måløy frå den tida. Bilet-tilfang frå Måløy og huslyden Fønstelien vil og kome med då.

Erik Fønstelien skreiv alt med hand, og det var ikkje alltid like lett for Hans Jakob å tolke det. I dette arbeidet har Olav og Sigrun Lundestad vore til stor hjelp.

Olav er "runnen or same rot", og kjenner godt slekter i Uvdal, der oldefar hans kom frå. Han hugsar godt gamlebesten sin, som fortalde mykje frå heimtraktene sine , om Hardangervidda der dei åtte store hamner og vidder, og om drifter og skreppehandel. (Olav var nær 8 år då gamlebesten døydde i 1933). Olav minnest og mange frå Numedal som kom på vitjing, og Erik som kom frå Måløy. Difor er han godt kjend med ord og uttrykk som kan vere framande for ein Måløygut.

Redaksjonen

ÅRBOK FOR NORDFJORD 1999

ÅRBOK FOR NORDFJORD 1999

EIT SKRIFT FOR FOLKEMINNE OG KULTURMINNE

33. ÅRGANG

Skriftstyre: Arvid Rygg, Ståle Fitje, Hilde-Gunn Ommedal
Biletredaktør: Petter Eide
Kasserar: Guri Hoddevik

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

Utgjeve av:
Nordfjord Sogelag - Sogn og Fjordane Ungdomslag (tidlegare Firda Ungdomslag) - Nordfjord Folkemuseum

ISSN 0400-2296
Solglimt Trykkeri A.s - Kristoffer Johnsen A.s

Innhald

Skriftstyret: Ord til lesaren 7
Skriftstyret: Rettingar 8
Helga Ladehaug: Bilete 9
Bjarne Halleraker: Kvifor eit eldreår? 10
Lars Myrold: Samfunnstilhøva i Nordfjord i endring 29
Styrkår Almenning: Litt om dei gamle
og deira kår på 1800-talet 51
Hans Eirik Endal: Kårskipnaden «alderstrygda» i eldre tid 77
Rolv Tvinnereim: Bygdeoriginalen - kulturberar
og livskunstnar på same tid 83
Steinar Supphellen: Hekseprosessane -
myter og forskningsresultat..... 87
Ragnvald Berge: Vitnemål ved hekseprosess
mot Oluf Suendsen Dagnepold
og Anne Jetmundsdaater Høynes 118
Inger Holtan: Frillelevnad i norsk høgmellomalder 130
Hans Jakob Fønstelien: Med drift og skreppe
i tiden rundt århundreskiftet. Framhald frå i fjor 141
Jon Hegdal: Norges Fjordhestlag 50 år 179
Hans Eirik Endal: Hesten 185
Hagbard Heien m. fl.: Traudalseventyret 190
Red.: Årsmelding for Nordfjord Sogelag 1998-99 207
Red.: Årsmelding for Nordfjord Folkemuseum 1998 209
Red.: Helsing frå Nordfjord-kommunane 222

Med drift og skreppe i tiden rundt århundreskiftet

Dagbok og delvis efter hukommelsen av Erik Fønstelien
Ved Hans Jakob Fønstelien
Framhald frå i fjor

Føreord

Kjære lesar!

I Årboka i fjor vart vi kjende med den spreke Erik Fønstelien og fleire frå bygda Uvdal (tidl. Opdal) øvst i Numedal. Det har vore ekstra gildt å merka den store interessa som forteljinga har vekt nettopp der. Vi vil no nytta høvet til å takka folk i Uvdal og andre langs drifteruta, som har hjelpt oss med å få rette namn på stadene. (Det var ikkje alltid like lett å tolka handskrifta). Elles vil nok lesaren fort oppdaga at Erik ikkje var heilt konsekvent i skrivemåten. Stundom står der aa, andre gonger å, og der finst andre ord som ikkje er likt skrivne. Vi har ikkje prøvt å «retta» på noko, men tvert om lagt vinn på å få alt med slik som han har skrive det; lett og flytande, og sjarmerande med sine «feil og manglar» som Hans Jakob nemner det.

Johanne og Erik Fønstelien som nygifte i 1906. Biletet er teke hjå fotograf i Oslo.

I år kjem andre og siste delen av dagbok og nedteikningar som Erik Fønstelien gjorde i tida med fedrifter og skreppehandel. Dessutan fortel han om korleis han tok til som handelsmann i Måløy og sette bu der. Hans Jakob Fønstelien har ordna med kart og bilete.

God tur, og kos dykk med lesinga. *Sigrunn Lundestad*

Hans Jakob Fønstelien.

I Årbok for Nordfjord 1998 stod det under dette biletet: …"som har skrive ned alle desse hendingane". Det var feil. Som det kjem fram i føreordet hans så har han lagt tilrettes for årboka det som bestefar hans, Erik Fønstelien, har skrive ned.

Tur med drifter. 27

Optegnelse fra driftelaget fra Nordfjord vaaren 1898.

Laget blev dannet paa Vambeset i Paaskeen med os og Svein Kaasheim, vi skulde være sammen. Lars Oslinn, som ogsaa var i Nordfjord blev tilbudt driverlag paa visse betingelser, blandt annet at han skulde ligge paa Hardangerviddene hele sommeren o.s.v. Lars og Tuttonn Værslrud som tidligere havde vant sammen om driftefd, sluttet derfor av kjøpe bæst. De kjøpte endel hester og reiste med dessa 4. Pinsedag fra Sandane. Ondag 10de Juni kom endelig Svein Lasheim til Sanken. Jeg måtte ham paa brygge i Sandane kl 6 om morgenen. Hans brar Stein var ikke med. Broder Hans og jeg hadde da ligget paa Vambeset lavet os meiser og gjort istand klaagrierne vi skulde brukke paa turen. Da Lasheim kom blev det let men liv i os. Sanken av drifteren blev beternt, og vi skulde paa hver var kant i fjorden først varsle bønderne om av måte op med de kjøpte kuer. Jeg skulde innover til Udvik, Indvik over til Blakkset innover til Tolvide og over til Hornungdal vi skulde måtes paa Storheim. Jeg begynte turen innover fredag og kom til Storheim tirsdag, havde brukt opaatlerne hester hele turen og var baade trætt og let saarbeint saa jeg maatte vaske sokker og leina før jeg kom tilkøis om kvelden, Stivelerne blev smurt og efterset, alt maatte være klart til Onsdag den 15de Juni da skulde vi sankte i Storheim.

Eit lite utdrag med handskrifta til Erik Fønstelien. Her byrjar han denne forteljinga.

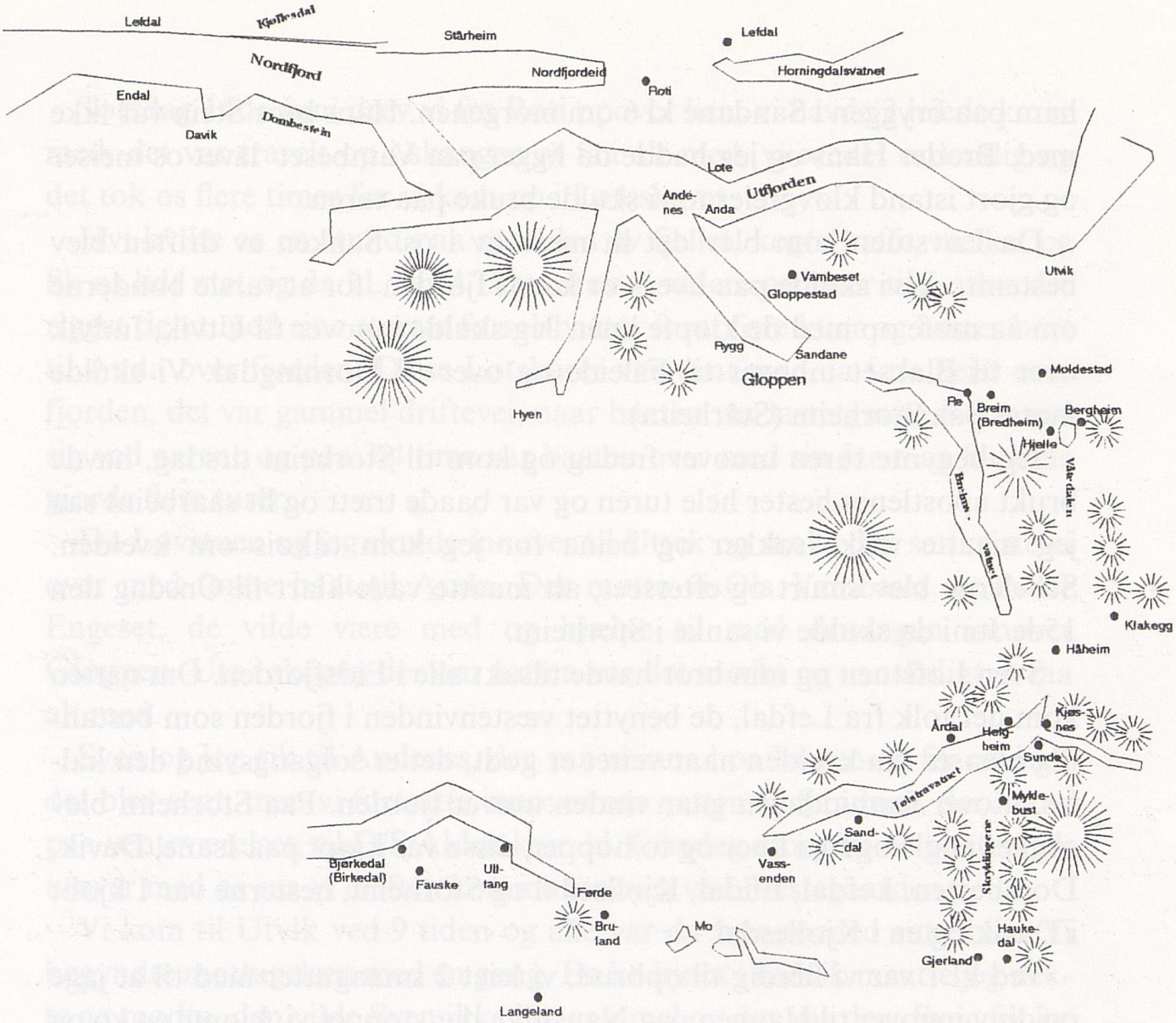

Tur med driften.
Optegnelse fra driftelaget fra Nordfjord vaaren 1898.

Laget blev dannet paa Vambeset i Paasken med os og Sven Løvstuen, vi skulde være sammen. Lars Oslien, som ogsaa var i Nordfjord blev tilbudt driverlag paa visse betingelser, blandt annet at han skulde ligge paa Hardangervidden hele sommeren o.s.v.

Lars og Guttorm Veralrud som tidligere havde været sammen om driftefæ, sluttet derfor aa kjøpe bæst. De kjøpte endel hester og reiste med disse 4. Pindsedag fra Sandane.

Fredag 10de Juni kom endelig Sven Løvstuen til sanken. Jeg møtte

ham paa bryggen i Sandane kl 6 om morgenen. Hans bror Stein var ikke med. Broder Hans og jeg hadde da ligget paa Vambeset lavet os meiser og gjort istand kløvgreierne vi skulde bruke paa turen.

Da Løvstuen kom blev det lit mere liv i os. Sanken av driften blev bestemt, og vi skulde paa hver vor kant i fjorden for at varsle bønderne om aa møte op med de kjøpte kuer. Jeg skulde innover til Utvik, Indvik over til Blakset innover til Faleide og over til Horningdal. Vi skulde møtes paa Storheim (Stårheim).

Jeg begynte turen innover fredag og kom til Storheim tirsdag, havde brukt apostlenes hester hele turen og var baade trætt og lit saarbeint saa jeg maatte vaske sokker og beina før jeg kom tilkøis om kvelden. Støvlerne blev smurt og efterseet, alt maatte være klart til Onsdag den 15de Juni da skulde vi sanke i Storheim.

Sven Løfstuen og min bror havde tilsakt alle i Eidsfjorden. Om natten kom der folk fra Lefdal, de benyttet væstenvinden i fjorden som bestandig blaaser om kvelden naar veiret er godt, det er solgangsvind den kalles, utover formiddagen gaar vinden utover fjorden. Paa Storheim blev sanket nogle og firti kuer og to hopper, disse var kjøpt paa Isane, Davik, Dombesten, Lefdal, Endal, Kjøllesdal og Storheim, hesterne var 1 kjøbt i Davik og en i Kjøllesdal.

Ved kl 1 var vi færdig til opbrud, vi leiet 2 smaagutter med til at jage og drev innover til Haugen paa Naustdal, der stoppet vi, kjøpte en ko og tok imot endel kjøpte (kuer) og et par hester. Vi havde meget stræv med en kvige som vilde tilbake og jeg maatte springe omkap med den et par ganger.

Saa kom soldatene fra Eid og lagde seg i skytterlinje langs elven og de begynte at leke krig med fienden borti aasen ovenfor Sorenskrivergaarden, der blev en skyting saa hester og kuer sprang vetskræmte frem og tilbake i hagen.

Mot kvellen drev vi derfra innover igjennem Nordfjordeid og op til gaarden Roti, der blev ophold om natten. Det var en travel tur jeg var aldeles utkjørt da vi kom til Roti.

Om kvellen reiste broder op til Anders Kvien og kom ikke igjen før næste dag, da vi var klar til at drive. Det var deiligt at faa lægge sig den kvelden og Sven og jeg sov godt den natten, vi leiet voktere til driften med natten.

Torsdag 16de Juni drev vi fra Roti opover lien, vi havde 3 leiede karer med, det var travelt op i skaugen at faa alt med, vi svedet ordentlig og det tok os flere timer før vi kom op i Loteskaret.

Hvi hvilte os en stund paa sydsiden av fjellet, kogte kaffe, melket og fik os lidt mat og da kl. var 4 Efm. drev vi videre nedover til Lothe, der rigget de ut med sine største førselsbaater forat føre kuer og hester bort til Anda over fjorden. Disse Lotskarer var vant med aa føre beist over fjorden, det var gammel driftevei, naar baaten var lastet, satte 5-6 mand sig ved aarene og paa 3/4 time var baaten over med sin farm og baatene gjorde flere turer.

Da Løvstuen og jeg skulde innover til Utvik og sanke der, saa reiste vi over med første baat til Anda, Der møtte vi Ola Vambeset og Peder Engeset, de vilde være med og hjælpe til med drivingen innover Gloppen. Ute i skogen der om natten var det mørkt og vanskeligt at faa alt med.

Sven og jeg gik til Andenes, der var vi inne hos Jørgen og fik os mat, det blev sent, men vi fortsatte innover om natten til Sandane, der laa vi paa venteværelset, til D/S Alden kom kl. 6 fredag morgen, da baaten gik utover med os saa vi driften komme innover ved Prestegaarden.

Vi kom til Utvik ved 9 tiden og alle var da komne med sine kuer. Vi begyndte mottagelsen med en gang. En ko kjøbt i Indvik maatte jeg nekte aa modta, den vilde Sven ikke ha, gammel og dyr var den. Sven fik kr. 10 avslag paa en ku ellers blev alt medtatt sjønt mange var ganske magre. Her tok vi imot 28 kuer og en graa hest.

Løvstuen drak sig fuld og jeg maatte leie folk med mig til at drive kuerne opover fra Utvik. Alt gik godt og vi drev ingen bort. Ved Moldestad kom Sven efter med hesten.

Da vi kom ned til Stokkebroen traff vi driften fra Sandane og hele flokken blev drevet sammen ind i hagen ved gaarden Teita. De som kom fra Sandane havde været uheldige og mistet to kuer ute i Anda og tre senere paa dagen. Hans havde byttet nok en ko som havde hængt og kommet til skade, desuten havde han byttet en hoppe med Bernt paa Sandane og kjøbt et par kuer, kl. var 8 kveld da vi kom til Teita.

En gut fra Bredheim Ole Stokke møtte op i Utvik, han blev med hele turen til Hansbunuten sør for Finse.

Lørdag tok vi imot endel kuer paa Teita, og Hans reiste til Gloppen

forat hente de som var blit borte under drivingen. Sven var daarlig efter turen til Utvik.

Fra gården Hjelle kom flere av gaardbrukerne forat jage os ut av havnehagen, men vi blev dog liggende til søndag morgen kl. 3, da startet vi fra Teita innover dalen forbi gaarden Hjelle i et surt regnveir og stoppet ikke før vi var forbi mærket til Jølster inne i Vaatedalen dertil kom vi kl 2. En ko var blit borte for os i Teitahagen.

Opholdet i Vaatedalen blev surt, gjennemvaate som vi var allesammen og det var kjøligt. Jeg maatte tilbake for at lete efter den savnede ko. Anders Stokke havde leitet, men intet seet. Jeg lå på Stokke om natten til kl.2, da stod jeg op og gik i hagen løp op og ned berg og bakker til kl. 8 men intet fandt. Lette saa op ridehesten jeg havde med og red i gallop innover i Vaatedalen.

Svend, Hans og Ole Stokke som havde ligget i Vaatedalen havde havt en sur nat i telten, som nu for første gang var i bruk paa turen. De havde ordnet alt til avreise da jeg kom og nu kom solen og det blev straalende sommerveir, dette rettet paa alt efter den kolde natt. Her møtte Nils Jonsen Bergheim op han skulde ogsaa være med som driver.

Paa Teita blev solgt en ko for kr. 75.00 og kjøbt en for kr. 70.- annet nevneværdigt kan jeg ikke huske.

I Vaatedalen kom Peder og Jon Engeset efter med en ko som var jaget bort paa turen opefter Bredheimsvannet. den havde kommet frem til gaarden Berge i Gloppen.

Mandag 20de drev vi fra Vaatedalen frem til flatene innenfor gaarden Klakegg, der stoppet vi og hvilte. Jølstringene kom med bøtter og spand og alle kuer blev melket, og det viste sig nu at vi havde alt vi skulde ha intet manglet.

Da kl. var 3 Efm. fortsatte drivingen til Haa(h)eimshagen. Her mødte folk fra Aardal og Førde (i Jølster) med sine solgte kuer, de havde ligget og ventet næsten 1 døgn paa os og en mand fra Aardal havde solgt til en Jølstring de kuer vi skulde ha. Disse fik vi dog igjen efter endel diskusjon med sælgeren.

Fræm paa Skredeslaatten boede en gammel mand, han hette Moses og drev brændevinshandel i al stilhet, havde flere gange været straffet for ulovlig salg. Moses var godt kjendt paa alle tingsteder han mødte op med sine haandkufferter og kjendte fik altid brennevin hos Moses. I

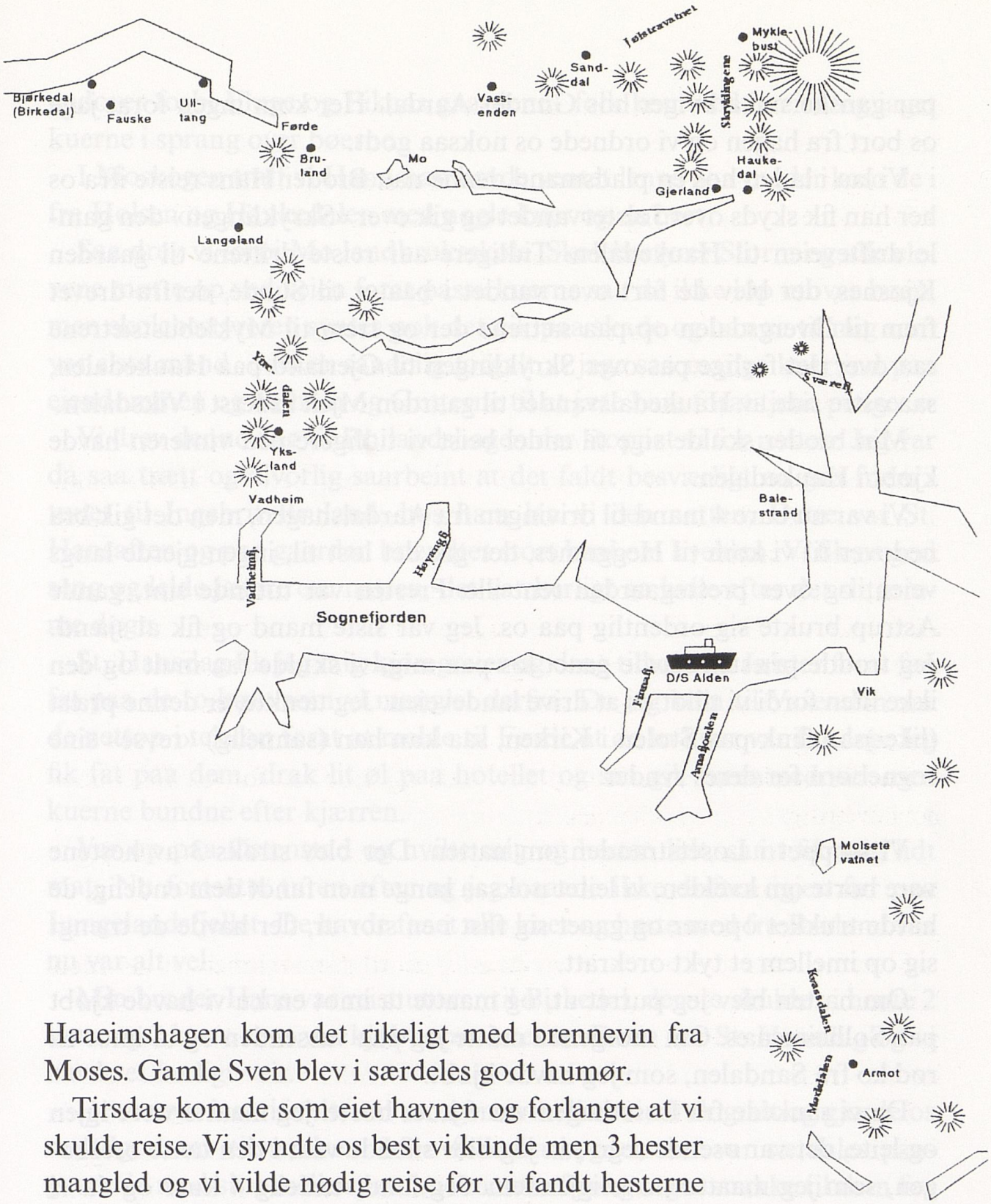

Haaeimshagen kom det rikeligt med brennevin fra Moses. Gamle Sven blev i særdeles godt humør.

Tirsdag kom de som eiet havnen og forlangte at vi skulde reise. Vi sjyndte os best vi kunde men 3 hester mangled og vi vilde nødig reise før vi fandt hesterne igjen, det gik en tid men tilslut maatte vi jage ut av hagen uten aa ha funnet hestene vi drev nu til Aardalshagen paa Jølster og kom der kl. 6 Efm. alt vel.

Hans reiste tilbake forat leite op hestene i Haaeimshagen. De var reiste langt op i fjellet og han opdaget dem der ifra gaarden Klakegg. Onsdag morgen begynte vi aa sanke sammen i Årdalshagen, vi kjøbte et

par ganske smaa kviger hos Gunder Aardal. Her kom ingen forat jage os bort fra hagen og vi ordnede os noksaa godt.

Vi laa i laden hos en pladsmand denne nat. Broder Hans reiste ifra os her han fik skyds over Jølstervandet og gik over «Skryklingen» den gamle drifteveien til Haukedalen. Tidligere aar reiste driftene til gaarden Kjøsnes, der blev de ført over vandet i baater til Sunde, derfra drevet frem til Dvergsdalen op paa sætrene der og frem til Myklebustsætrene saa over det farlige pas over Skryklingen til Gjerland paa Haukedalen, saa østre side av Haukedalsvandet til gaarden Mjell inderst i Viksdalen.

Min broder skulde sige til endel beist vi tidligere paa vinteren havde kjøbt i Haukedalen.

Vi var nu bare 4 mand til drivingen fra Aardalshagen, men det gik bra nedover til vi kom til Heggrenes, der gik det løst til, ingen gjerde langs veien, og over prestegaarden rent ille. Presten var tutende sint, gamle Astrup brukte sig ordentlig paa os. Jeg var siste mand og fik al sjænd. Jeg trodde præsten havde gaaet løs paa mig, vi skulde faa mult og den ikke liten fordi vi tillot os at drive landeveien. Jeg tænkte, er denne præst (like-)saa flink paa Stolen i Kirken, saa kan han (sannelig) «revse» sine sognebørn for deres synder.

Vi stoppet i Løsetstranden om natten. Der blev straks 3 av hestene vore borte om kvelden, vi leitet noksaa længe men fandt dem endelig, de havde trukket opover og gaaet sig fast i en stor ur, der havde de trængt sig op imellem et tykt orekratt.

Om natten blev jeg purret ut, og maatte ta imot en ku vi havde kjøbt paa Solheimsnæs. Om morgenen måtte jeg paa vassenden og ta imot en rød ko fra Sandalen, som jeg havde kjøbt.

Da vi sankede fra Løsethagen var 6 kuer borte. jeg maatte være igjen og leite, det var øsende regn saa jeg blev silende vaat i den tætte oreskogen, som jeg maatte støve igjennem. Jeg fandt endelig 4 kuer og da vi ikke havde sikkert tal da vi drev ut av hagen saa sluttet jeg leitingen og reiste med de 4 kuer efter nedover, var ind paa Hotel Vasenden og fik meg 1/2 øl og fortsatte saa efter nedover bygden.

I Aarsethagen havde driften stoppet og ventet på mig. Da vi drev derfra fik vi sikkert tal og det manglet da 2 kuer. Saa leiede vi Daniel Fluge til at leite op disse og kanske komme efter med dem. Det gik «laust»

nedover forbi Fluge og Eikaas gaardene, folk kom ned i veien og jaget kuerne i sprang over bøerne.

I Moskogen traff vi Hans, han havde ventet lenge paa os, der kom de i fra Holsen og Haukedalen med nogle kuer og en hest.

Saa drev vi forbi Mo landbruksskole. Skolebestyrer Storm og alle elevene møtte op ved veien forat passe kuerne saa de ikke løp utover bøen, men skolebestyreren syntes nok det gik paa skade og han sa til mig som var siste mand «det er sandelig forgalt at jage saa mange kuer ind paa eiendommen og ha ham og Gutterne til at jæte bare forat tjene penger.»

Vi drev denne dag til Brulandshagen der stoppet vi for natten. Jeg var da saa trætt og alvorlig saarbeint at det faldt besværligt aa gaa fræm i tunet til Ingebrit Bruland, hos ham laa vi den natten. Dette var St. Hansaften og paa gaarden brændtes stort baal om kvelden. Vi fik os god seng og leide jætere om natten, det var herligt aa hvile efter det slitsomme døgn.

St. Hansdag fik jeg mig kjøregreier og drog tilbake til Jølster forat faa fat paa de to bæst som vi manglet derfra. Da jeg kom til Vasenden var de nettop i telefon forat at melde til Førde at de to kuer var fundne. Jeg fik fat paa dem, drak lit øl paa hotellet og saa gik turen nedover med kuerne bundne efter kjærren.

Var op paa Østenstad og hvilte mig og hesten lidt, samt fik mig lidt mat. Nu fortsatte turen efter og jeg naaede ikke driften igjen før paa Langelandsfjellet. De havde faaet alle kuer og heste med fra Bruland saa nu var alt vel.

Min broder Hans var reist utover til Birkedal, derute skulde vi hente 2 kuer og 2 heste som var kjøbt om vinteren. Dette var St. Hansdag og vi havde et herligt veir.

Denne nat laa vi i telt, om morgenen melket vi, drak godt og gjorde os ret tilgode av tilværelsen. Men folk fra bygden der var særdeles paagaaende med sine melkespand, vi maatte flere ganger snakke til dem før de opgav melkingen.

Det led langt paa dag lørdag før Hans kom tilbake fra turen til Birkedal. Ole Birkedal, Per Ultang og Anders Fauske kom med Hans. Vi reiste sammen frem til Langeland og fik os middag.

Disse Søndfjordingene drak sig dygtig drukne saa det var vanskeligt for dem at holde balansen da vi drev ut med kuerne fra Lange-

landsfjellet. Hans reiste med hestene først og Sven, Bredheimsguttene og jeg var efter med driften, ved Sande talte vi et par gange og fandt da ut at der manglede os en ko. Sven skulde nu tilbake og finne den.

Vi fortsatte med driften til gaarden Yksland om natten kom dertil (klokken) 1/2 1. Vi tælte og alt var iorden men to av kuerne var næsten gaaet kvit (d. v. s. utkjørt), de var magre og lagde sig ned straks de slap i hagen. Der leiet vi jætere for natten og fik os seng og sov durabelt godt om natten til 26 Juni.

Søndag jætet vi selv og nu kom Svend efter nu uten ko den kunne ikke finnes. Veiret var straalende pent, meget varmt.

Mandag skulde vi til Vadheim med 90 bæst og 6 hester, havde tinget plads med dampskibet til Vik. Hans, Nils Bergheim og jeg skulde avsted med første farm. Vi drev ned, fik karteret og alt vel ombord i D/S «Alden» som blev godt fyldt med krøter og saa bar det i straalende solskin indover Sognefjorden 27 Juni 1898. Baaten stoppet flere steder indover, gikk i rute. N.B havde øllet sig godt ombord, han var i straalende humør v/ankomsten til Vik, men tok ikke saa alvorlig med drivingen op igjennem bygden.

Vi drev over eksersispladsen og Hans tok lidt feil av veien, han var forlite kjendt. Der kom en sint kjæring og en lærer som vilde jage os tilbake saa jeg maatte ta lidt haardt i forat skremme dem, men foresten gik det bra da vi kom paa ret vei.

Jeg maatte leie et par gutter til drivere N.B. gik bare og nynnet viser ca 100 met efter driften, han var daarlig av øllet ombord da vi var forbi heimesæteren over elven og (ved) stoppen slængte han sig paa bakken.

Vi stoppet nu for natten her. Vi kogte os kaffe «rigtig en kraftig taar» og fik i Bredheimsgutten saa han kviknet til endel. Nils var sterk og han vilde drage fingerkrok med os, min bror skulde prøve og Nils tapte, da jeg skulde prøve vilde han ikke, «for det var saa modløst naar han tapte». Efter denne episode blev det ikke mere kamp tiltrods for at Nils mente det var faa i hans hjembygd som tok ham i krokdrag og ryggtak.

Tirsdag reiste Hans ned til Vik forat møte de som kom med resten av driften og gjøre indkjøp av proviant for turen over Vossefjellene. Der var svært varmt, saa kuerne sjente bort for mig og Nils da vi skulde jete om dagen oppe i lien innenfor Viksætrene. 20 stk var blit borte, vi sprang og leitet hele eftermiddagen.

Nu kom Svend, han havde sjænket sig godt og væltet sig inn i teltet og sovnet med engang. Hans, Ole og endel smaagutter kom efter med kuerne alt havde gaaet bra.

Om natten havde hver av os 3 timers vakt. Jeg fra kl. 2-5. Hoteleier Hopstock fra Vik kom paa min vakt, han bragte øl og dram med, det gjorde godt for Sven var slap efter dampskibsturen, han kjøbte en pen ko av os og reiste saa tilbake.

Da kl. var 7 hentet vi hestene sadlet op og reiste op i dalsbotnen, der holdt vi rast kogte os grøt og hvilte lit. Ved middagstider fortsatte saa turen til Molset inne paa fjellet, det var deiligt at slippe op paa fjellet. Før vi gik til ro melket vi fuld kobberkjelen vi førte med os. her laa vi i telt.

Gutterne fra Bredheim reiste saa tilbake for aa finne en ko som manglet. Om en tid kom gutterne tilbake med den beskjed at en ko av driften var reist med Oberstens <Gregersen> buskap over fjellet til Mørkdalen <Kvardalen> hvor han havde sin sæter. Saa var alt klart, av fløten paa kjelen kogte nu Svend rømmegrøt. Vi spiste alle godt før vi gik tilkøis, her laa vi over en dag.

Om kvelden bød vi enkelte kuer søt melk men det var faa som vilde drikke den, vi opdaget ogsaa at 2 kuer vi skulde melke mangled om kvelden. Hans og jeg reiste saa tilbake over fjellet til Vik tok hver vor ridehest. Da vi kom over i Dalsbotten laa alle soldatene der i telter paa utmarsj.

Ved Oberstens telt fandt jeg den ene kuen, der havde de melket den saa den gav sig over. Den andre ko var reist like tilbake paa sæteren og Hans gik og hentet den, imens passet jeg hesterne og kuen ved soldaterleiren, da Hans kom tilbake med koen satte vi dem fast i hestehalerne saa vi kunne faa ride men den ene ku satte benene i bakken ikke av flækken fik vi den, saa maatte vi indrette derefter og Hans tok hesterne jeg jaget kuerne efter tilbake til Mollsæt. ved midnat kom vi tilbake alt vel. (Jeg tror at sønn til oberst Gregersen var den senere sjef for Ytre Fjordane Kraftlag. Kommentar H.J.F.)

Om morgenen kl. 5 startet vi fra Molset, der var meget sne bortover fjellet og vi vilde være tidligt ute mens sneen var lidt haard. Det gik bra men vi tok lidt feil av veien saa vi maatte to ganger over elven og saa bar

	Indkjöbsliste	kr.	öre
	Ole G. Fengestad en brun hoppe for	70.	00
	Lasse P. Salheim en Borket hoppe for	200.	00
I	Hornko kjöbt af Berte H. Hauge for	47.	00.
II	Kuer kjöbt af Rasmus B. Mellem	88.	00
II	En ko og en kvige af Lars A. Eide for	98.	00
II	Kuer kjöbt af Marie K. Dombestein	80.	00

Utdrag frå rekneskapsboka for fedriftene i slutten på 1890-åra: noko frå innkjøpslista, noko frå diverse utlegg og noko frå Udsalgsliste.

1	flaske Akevit	1,	60
2	flasker Øl	0,	54
	Papir og diverse	0,	10
	En ring for Jakob Vonlaut	0,	40
	Lånt af Hans – 5.00		
	Betalt Brendevin for Hans	3,	80
1	flaske Cognac	1,	50
3	flasker Øl	0,	81
1	paraply	2,	50
2	Sakker hói	0,	90
	Gjøterpenge	1,	75

Benisen	Udsalgsliste	K.	Ø.
1	Gæ G. Enestvedt	60,	00
	Knud Olsen Bransgaard	65,	00
	Rasmus Berg Svenne	57,	00
	Lars Skjønne en hoppe	300,	00
	Ole Torsen Myra	~~60,~~	~~00~~
	Kristian H. Eberlin	85,	00
	Ottar Halvorsøn	60,	00
	Petter Kjørstad	85,	00

det nedover disse stygge bratte kleivene til Mørkdalen sæter paa Voss. Nu ble det glæde for kuer og hester her var deilig god havn.

Om kvelden melket vi igjen fuld kobberkjelen og da vi var færdige søkte vi bort i sælene som ikke var låset fandt os køier der og trætte som vi var av slit og slæp sov vi godt, om det var ubetydelig med myrgræs i sengene.

Jeg var først oppe om morgenen og kogte en god kopp kaffe, saa kom Svend paa benene, han var bort paa sæteren over elven, der laa en budeie med gjeiter han laante gryte og kogte en deilig rømmegrøt som vi fik til frokost.

Ved 12 tiden gjorde vi os klar til start, hentet koen som var reist med Oberstens buskap paa stølen og drev saa forsigtig paa en skrøpelig bro over elven og videre fremover dalføret i ganske tæt bjørkeskog.

Svend og Hans reiste med hestene, saa det blev Breimsgutterne og jeg som maatte plukke kuerne med os fremover dalen, der gik flere gaardsbudskaper og beitet i dalen, saa vi fik et svare stræv med at skille disse ut av driften, den koen som havde været paa sæteren hos Obersten forsøkte flere gange at springe tilbake ifra os, men efter en slitsom tur kom vi frem til sæteren Armot paa Vossestranden ved 6 tiden.

De som reiste med kløvhestene havde kjørt bort en væske saa et par mand maatte tilbake, de var saa heldige at finne den inne ved et merkesgjerde.

Den gjenstridige ko fra Oberstsæteren sprang over gjærde oppe i lien saa vi maatte 2 mand tilbake forat kappløpe med den. Jeg fik tak i den nettop som den vilde trænge sig igjennom et piggtraadgjærde, men vi maatte begge slæpe den tilbake til driften.

Det var ingen folk paa sæteren, men endel hester ifra bygden havnet der, vi fik et farligt slagsmaal imellem hestene og vesleblakken som vi havde med utmerket sig, den gav sig ikke for nogen motstander han tænkte bare paa maten og slog ihærdig ifra sig om nogen kom den nær.

Vi melket om kvelden men om morgenen vilde ikke vor rømmegrøtekspert Sven koke grøten saa vi spiste fløten søndagsmorgen. Vi stanset her over søndagen og der kom en hel del ungdom ifra bygden gutter og piker forat se paa driften det var et herligt veir om dagen.

Sven fortalte her en frierhistorie ifra sine tidligere drifteaar 25 - 30 aar tilbake. Paa Rauhaugen sæter som laa et stykke ovenfor Armot var en

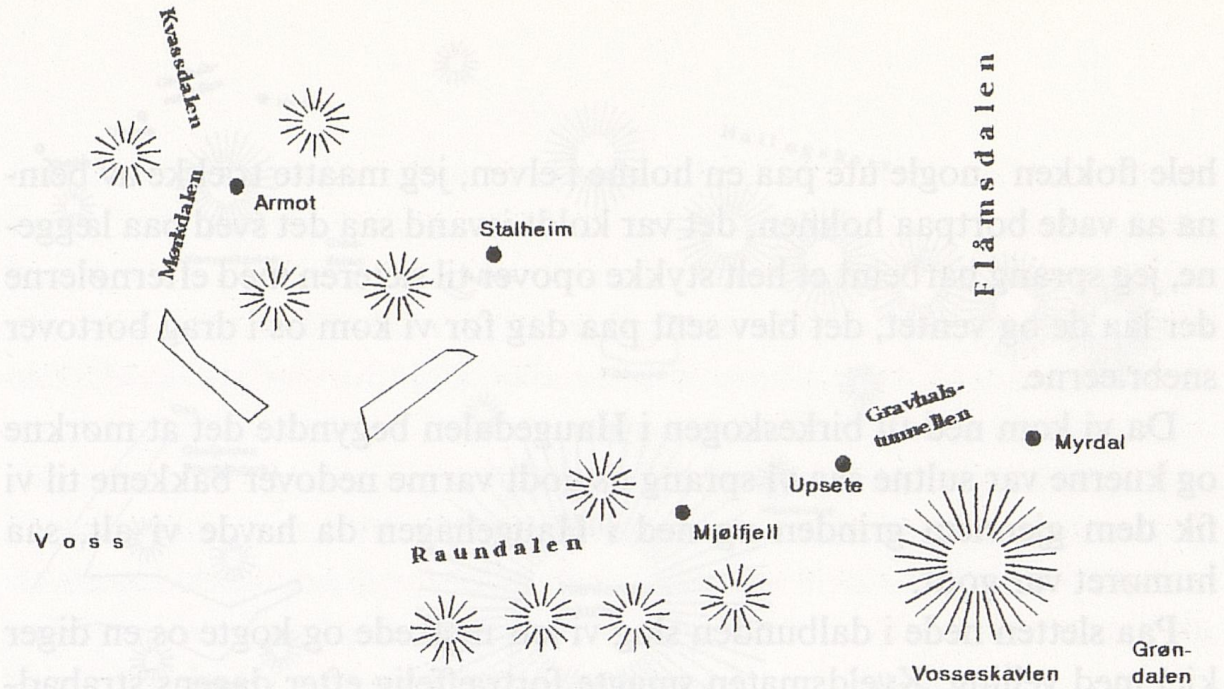

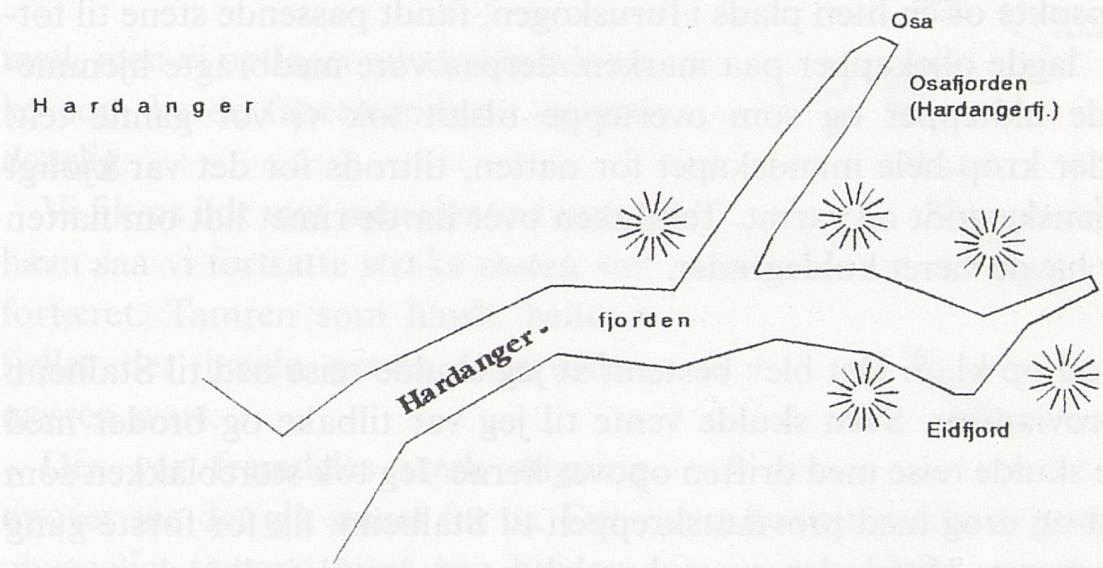

numedøl blit særdeles godt kjendt med en av budeiene, en Vossejente, der tilbragte han natten mens driften laa paa Armot og den kvelden de kom frem til Hauge saa tok Halstein Rasmussen som gutten hette, en ridehest og drog tilbake til Rauhaugen paa visit til sin veninde.

Paa Armot byttet vi bort et par kuer.

Mandag sanket vi hesterne, ordnede kløvene og fortsatte saa vor reise op til Rauhaugen sæter, der samlet vi driften og turen fortsatte bortover fjellene, der var ogsaa endel sne, ved optællingen manglet vi 23 kuer. Ole og jeg maatte tilbake paa leiting og vi fik os en travel marsh Vi gjennemsøkte hele birkelien men fandt ingen kuer før nede ved elven, der gik

hele flokken nogle ute paa en holme i elven, jeg maatte trække av beinna aa vade bortpaa holmen, det var koldt isvand saa det sved paa læggene, jeg sprang barbeint et helt stykke opover til sæteren med efternølerne der laa de og ventet, det blev sent paa dag før vi kom os i drag bortover snebræerne.

Da vi kom ned til birkeskogen i Haugedalen begyndte det at mørkne og kuerne var sultne saa vi sprang os godt varme nedover bakkene til vi fik dem gjennem grinden og ned i Haugehagen da havde vi alt, saa humøret var godt.

Paa sletten nede i dalbunden slog vi leir melkede og kogte os en diger kjel med velling. Kveldsmaten smagte fortræffelig efter dagens strabadser, vi satte hopheller paa hesterne og leiede os en mand fra bygden til aa holde vagt med natten.(Hop-heller=helde=fotlenkjer som held i hop framføtene)

Vi opsøkte os en liten plads i furuskogen, fandt passende stene til fotspenne lagde oljekapper paa marken, derpaa vore medbragte hjemmevi(r)kede uldtepper og som overteppe tilslut tok vi vor gamle telt. Derunder krøp hele mandskapet for natten, tiltrods for det var kjøligt laa vi ganske godt og varmt. Teltduken over havde rimet lidt om natten saa der havde været kuldegrader.

Vi stod op kl. 5. Det blev bestemt at jeg skulde reise ned til Stalheim forat proviantere. Sven skulde vente til jeg var tilbake og broder med guttene skulde reise med driften opover lierne. Jeg tok storeblakken som ridehest og drog med proviantskreppen til Stalheim, fik for første gang se det berømte Hotel, der var en handelsmand, jeg fik indkjøpene gjort, det var kaffe sukker smør <margarin> og endel brød, saa gik det i god fart paa hesteryggen tilbake til Hauge.

Sven havde kaffe jeg fik mig frokost og solen som nettop kom varmet saa deilig opp at (vi) satte os i solbakken og pasiarede en god stund før vi sadlet paa kløvjene og reiste efter opover Brandsætlien, der var tung stigning og de som var reiste med kuerne havde havt en travel tur opover lien, vi naaede driften igjen tæt nedenfor stølen.

Vi reiste med hesterne fram paa sæteren kasted av kløvjene og fik kaffekjelen paa. Da vi tælte kuerne over en liten elv merket vi det manglet 1 a 2 beist, men efter flere gangers tælling fant vi ut at alt var kommet

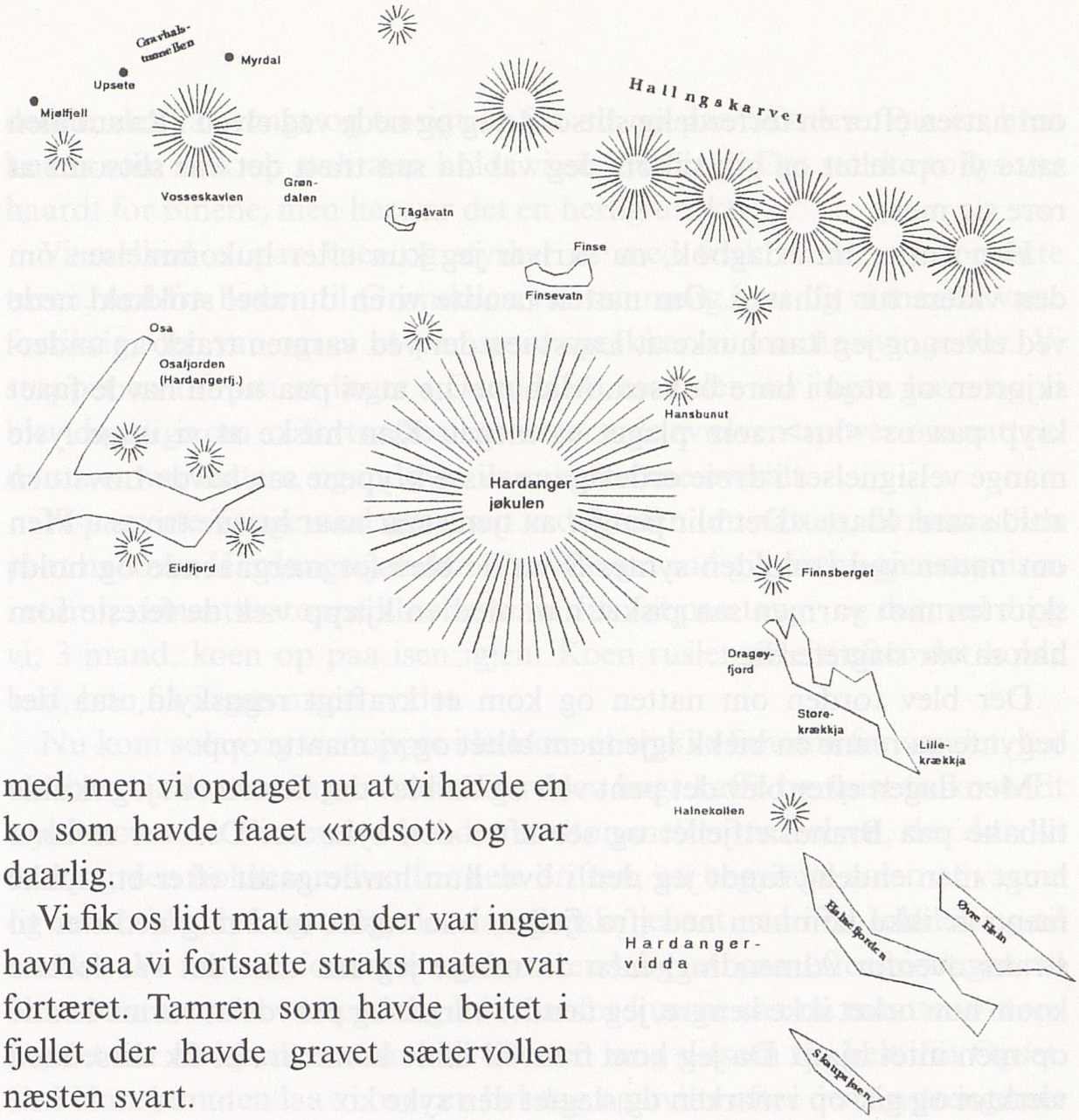

med, men vi opdaget nu at vi havde en ko som havde faaet «rødsot» og var daarlig.

Vi fik os lidt mat men der var ingen havn saa vi fortsatte straks maten var fortæret. Tamren som havde beitet i fjellet der havde gravet sætervollen næsten svart.

Der var fremdeles sterk stigning opover saa det gik smaat for os. Det var et haardt stykke arbeide og et uhyggeligt tæræng oppe paa høiden som vi da endelig naaede, bare singel som paa en pukket vei over høiden, den syke ko maatte vi sætte igjen heroppe paa en bar flek som ikke snøen dækket, det var trist for os men det var ingen vei utenom hun orkede ikke følge med længre. Jeg gysed ved tanken paa den syke som maatte ligge igjen deroppe og fryse uten et grønt straa eller noget til ly mod den kolle vind.

Men vi maatte fortsætte det led paa dag og var langt til almenningen i Raundalen som var bestemmelsen vor. Der var adskillige snefonner bortover og kolde elve vi maatte over før vi kom ned imot dalføret ovenfor Mjølfjell. Vi kastet av kløvhesterne og pustet lidt men natten kom og vi fortsatte frem til Allmenningen en plads i Raundalen der kom vi kl 1

om natten efter en forferdelig slitsom dag og nede ved elven i Raundalen satte vi op teltet og gik tilkøis. Jeg var da saa trætt det var slitsomt at røre sig mere.

Her slutter min dagbok, nu skriver jeg kun efter hukommelsen om den videre tur tilhavns. Om natten tændte vi en durabel stokkeld nede ved elven og jeg kan huske at Løvstuen der ved varmen trakk av underskjorten og stod i bare buksen. Maa nævne at vi paa turen havde faaet kryp paa os <lus> som plaget os meget. Kan huske at vi unge lyste mange velsignelser i drøie ordelag om disse krypene saa havde Løvstuen altid svaret klart. «Det blir penger aa tjene iaar naar lusene trives.» Men om natten ved stokilden syntes Sven de blev for nærgaaende og holdt skjorten mot varmen saa pisket han med en kjæpp væk de feteste som han sa var slagteferdig.

Der blev torden om natten og kom et kraftigt regnskyld, saa der begynte aa renne en bækk igjennem teltet og vi maatte opp.

Men dagen efter blev det pent veir og da blev det bestemt at jeg skulde tilbake paa Brandsætfjellet og see efter den syke ko. Det var noksaa langt men endelig fandt jeg den i live. hun havde gaaet efter et stykke men var ikke kommen ned ifra fjellet, hun ruslet med mig nedover til straks ovenfor Almending, men da maate jeg saa trist det var forlate koen hun orket ikke længre, jeg tændte varme og prøvde at varme henne op men intet hjalp. Da jeg kom frem til mine kammerater fik disse med værktøi og gik op i marken og slagtet den syke ko.

Bergensbanen var da paabegyndt, saa der var oparbeidet kjørevei helt til Opsæt, der var adskillig færdsel efter veien.

Efter en dags hvil fortsatte vi innover dalen forbi den øverste gaard i dalen <Kleven> og standset med vandet frem for Opsæt. Nu opdaget vi at en ko yderligere var blit syk den satte vi igjen der og lod nogen passe den om den skulde bli frisk eller slaa den igjæl. Hørte intet senere om denne koen.

Der var nettop kommet folk paa sæteren, saa vi fik kun standse over natten, men under opholdet benyttet vi anledningen og fik en tur innover den paabegynte Gravhalstunel, vi var da 1200 met. inne i fjellet og fik see boremaskinen, ved utgangen var det usundt av dynamitrøk, men inderst var frisk luft som blev pumpet ind gjennem store rør.

Tidlig om morgenen begyndte vi turen op paa Vosseskavlen og over

denne, det var tungt og trasigt at faa alt op paa Skavlen. Paa en liten knaus som stak op av bræen holdt vi en liten rast. Det stærke sollys var haardt for øinene, men her var det en herlig utsikt.

Vi melked et par kuer og styrket os med frisk melk, saa fortsatte turen, ned fra bræen til Grøndalen var temmelig brat og vi maatte være forsiktig, der var ogsaa et par store sprekker vi maatte svinge for. Vi stoppet en tid paa et læger i Grøndalen men der var ingen havn og vi blev da enige om aa fortsætte paa væstre side av elven opover om natten, da sneen var fastere, og indover var næsten sne overalt.

Vi passerte Taugevand over isen ved 3 tiden om natten, da kom solen pent nedover Hardangerjøkelen. Paa Taugevand gik en ko gjennem isen i et hul, vi maatte stoppe kløvhestene faa fat paa taug og dermed drog vi, 3 mand, koen op paa isen igjen. Koen ruslet videre efter det kolde bad, hun fik ingen meen av det.

Nu kom solen og vi stoppet i bakken et stykke fremme for vandet her var bar mark men ingen havn. Der blev kogt kaffe og spist frokost. Et stykke ovenfor Finsevand laa der en stor snefon over elven, der drev vi over og den holdt som bro for hele driften, nu begyndte solen at varme og sneen blev løs og tung, den laa ganske jevnet ned ifra Jøkelen og til vandet. Vi maatte fortsette og kom endelig ut paa eftermiddagen til Hansbunuten, der var endelig lidt mat for kuerne saa nu maatte vi stoppe, det var en kjærkommen hvil efter en lang slitsom tur helt ifra Opset. Ved Hansbunuten laa vi over en hel dag og hvilte efter den anstrengende tur.

Her fik drivergutterne fra Bredheim sit opgjør og drog tilbake over Flomsdalen til sin hjembygd.

Nu fortsatte turen med reduseret mandskap nedover langs elven et stykke og saa over høyden paa østre side av Jøkelen til Finsberg (Finnsberget), det var en kronglet og stygg vei mellem urer og store stene saa det gik sent og vi kom til Finsberg ut paa natten, her var saavit grønt og kuerne gnog begjærlig alle grønne flekker.

Ved middagstider blev det opbrud, teltet som vi havde ligget (i) om natten blev plukket ned og pakket sammen, kløvene lagt paa hesteryggene og turen fortsatte over store snøbræer og langs vandene bortefter høividden.

En liten oplevelse havde (vi) paa turen, vi drev over en stor snefonn som en større bækk rente under her gik en ko som var kommen lidt nedenfor de andre igjennem snefonnen og ned i fjellbækken men åbningen under sneen var saa stor, at den kom kravlende ut nedenfor fonnen og havde ingen skade faaet.

Nu drev vi bortover slette fine heier til Halnekollen om kvellen. Der var god havn og vi stoppet over en hel dag. En gammel hytte som i i tidligere aar havde været opsat paa dette læger var taket nedbrutt paa, saa vi laa i telt under opholdet her, veiret var særdeles pent.

Fra Halnekollen fortsatte saa turen til Trættelægeret, der var vi da endelig kommet i havnestrækningen, som var leiet for sommeren, men vi fortsatte efter en liten rast her, turen frem til Skaupsjølægeret, der kom vi sent om kvelden.

Nu var vi endelig kommen til havns, her var ganske grønt paa lægeret og hester og kuer gik løs paa det saftige gode fjellgræs med god appetitt efter den anstrengende tur helt fra Nordfjord. Den første dag blev planerne for sommeren lagt, hvem der skulde hjem og de som skulde ligge igjen. Min tur blev aa ligge igjen med driften sammen med Stein Løfstuen som havde møt os ved Finse.

Maa tilføie endel om denne tur efter hukommelsen, paa turen sydover fra Finsberg kom vi forbi nogle vand og paa sydsiden av et vand skulde vi op et fjellskar, der var ganske meget sne og Svend som var fører gik op for langt mot vest saa vi kom paa feil vei sydover, vi fortsatte sydover, men da vi ut paa sent eftermiddag ikke saa Halnekollen forstod Svend at vi var paa feil vei, det blev stoppet og vi søkte til nærmeste høider forat orientere os, det var skrækelig surt og kaldt men heldigvis oplyst. Vi opdaget det store Halnevand langt mod sydvest.

Kløvene blev rigget op igjen og turen fortsatte mot Halnekoll, men da vi var komne i heldningen mot vandet, stoppet vi efter den travle slitsomme dag. Der var lite og ubetydelig beite, men kuerne lot vierbuskene nede ved bækken smake, de bet av topperne og fandt inimellem grønne straa som de kastet sig begjærlig over.

Det blåste stærk nord-nordvestlig kuling og under melkingen om kvelden, kan jeg huske der maatte bankes «floke» forat holde varmen i fingrene til melkingen, til kvelds blev spist risgrøt. Ved midnat blev seng redet i en sydhelding som lunet av for stormen, den var saa sterk at teltet

ikke kunne sættes op. Vi brukte teltdukene til overtepper de lunet godt mot kulden.

Alle sovnet straks inn, men ved 3 tiden vaaknet jeg, ved en bevægelse fik jeg endel sne i øinene og vaaknet deraf temmelig fort. Hele mandskapet blev tørnet ut i en fart, der var fuld vinter og sneen laa vit overalt,

Kuerne og hestene saa vi intet av fra vor soveplass. I en fart kom vi os opp paa høiden. I en bakkeheldning unna veiret der stod alle hestene i sjøn forening side om side med baken mot snestormen enkelte med sne paa ryggen. Kuerne havde reist et stykke tilbake inover fjellet, der var de stoppet i (et) bakkeheld unna vinden enkelte laa og tok kulden og sneen rolig men mange frøs saa de skalv.

Nu lettet snekaven og solen kom frem, der blev holdt raad om vi skulde vest eller østover til nærmeste dalføre. Imidlertid begyndte solen aa varme ganske godt saa vi besluttet aa fortsætte den rette vei. Vi drev i sneen ned mot Halnevand og i den store vier langs bekkeleiet der fandt kuerne lidt mat og vi stoppet der.

Dette var den uhyggeligste natt jeg havde under mine drifteturer fra Nordfjord til Numedal.

Ved kl. 2 - 3 efm var sneen væk i alle dalfører og vi fortsatte da drivingen til Trættelægeret <paa kartet Storhalnenuten> syd for Halnevand, der blev holdt hvil i 3 timer men saa kom det en let snekave og vi blev enige om aa fortsætte den lyse sommernatt sydover til lægeret ved Skaupsjøboden. Her var bra havn, vi fikk os en par gode hviledage efter den slitsomme tur, der blev det kaffedoktor av spriten vi havde med paa 5 literkanner fra Aahjems brændevinshandel Vanelven.

Tur til Nordfjord i 1898

Om Høsten i 1898 fulgte jeg broder til Kongsberg med en del hester han ikke havde faaet solgt i dalen. Nu bestemte jeg meg for aa prøve skreppen igjen og reiste fra Kongsberg til Laurvik med banen, derfra med D/S Lindløberen til Bergen rundt Sørlandet og Jæderen, to døgn tok dampskibsturen.

Det var to dage igjen til landsutstillingen i Bergen, som dette aar holdtes i Nygaardsparken, blev lukket, og jeg benyttet anledningen til aa bese utstillingen, jeg blev inponeret over alt det nye der, nu begyndte lys-

ten til handel paany at faa tak paa mig. Jeg gik til firmaet Richard Arnesen der fik jeg for første gang i mit liv kredit for Kr. 7-800.00 som blev kjøbt varer for og jeg drog med skibet til Nordfjord, det blev en uhyggelig tur, det var overfyldt av mennesker paa gamle «Fjalir» jeg blev træt av turen som varte 1 1/2 døgn til Sandane. Jeg reiste op til Onkel paa Vambeset med mine varer.

Utover høsten reiste jeg i Gloppen med skreppe, husker jeg fik en masse æpler hos gaardbrukerne, det var en god æplehøst, saa jeg fik spise meg godt fornøied av frukt. Jeg reiste tur i innfjorden og over Breim og Jølster til Søndfjord, der traf jeg bror Hans han var da ogsaa kommen og havde tatt inn hos Ole Birkedal (Bjørkedal). Vi reiste over til Nordfjord og holdt jul paa Vambeset.

Fotnote: Høsten 1897 gik Hans, Ole Vaakrog, P.G. Lassegaard og jeg over vidden til Hardanger og vaaren 1898 kjøbte vi sammen med Sven Løvstuen fæ i Nordfjord.

Merknad i margen; Bergensutstilling sommer 1898.

Driften 1899

Vaaren 1899 kjøbte vi kuer i Nordfjord men blev ikke det aar sammen med Løfstuen saa det blev to drifter fra Nordfjord denne vaar. Vi drev fra Vik i Sogn over Voss. Sven Løvstuen tok til Flom.

Vi drev til Vadheim, tok baaten derfra til Vik i Sogn, derfra den gamle driftevegen op vestre dalen over fjellet til Mørkdalen paa Voss forbi sæteren Armot og over fjellet igjen til Hauge, saa opp den besværlige skoglien til Brandsætstølen og over høifjellet til pladsen Kleiven i Raundalen ved Mjølfjell, paa landeveien innover dalen til Opsæt.

Over Vosseskavlen til Grøndalen og Hallingskeid. Der var daarlig havn og ganske meget sne, efter en kort stans paa Grøndalslægeret blev det besluttet aa fortsætte innover om natten paa søndre side av elven innover til Taugevand, der drev vi over isen ved 3 tiden om natten, en ko gik gjennem isen i et hul vi satte taug om hornene paa kuen og halte henne op igjen paa isen.

Solen skinnet nu pent borte i Hardangerjøkulen paa marken var det frosset og rimet saa vi havde en kjølig nat, ved storenuten drev vi paa en

stor snefonn over Usteelven vi drev saa langs kanten av Jøkulen og frem til Hansbunuten, der var lit havn og vi stoppet over en dag for at hvile ut efter den anstrengende tur fra Opsætt.

Et par gutter fra Breim som vi havde leiet til drivingen blev permiteret her og fik reise tilbake. Vi fortsatte fremover dalen til tvers av lægeret Urene, der var god havn og vi laa der natten over, her blev et bæst daarligt og vi maatte late det gaa igjen. Turen fortsatte saa opover bakkene og langs søndre kant av Jøkulen i et ubehageligt tærreng med urer og knauser frem til Finsberg der var det pent og grønt, men sneen var nylig gaaet væk saa det var lite at beite i for kuerne, det var sent saa vi maatte stoppe der natten over.

Turen fortsatte saa til Halnekollen og derfra til Skaupsjøen og nu var (v)i fremme i havn. Det blev et par dages hvile efter den slitsomme reise, med kaffe skrøner og reisebrænnevinet, som der var lit igjen av blev fortæret som kaffedokter. Vi blev to igjen forat passe driften og de andre reiste med et par kløvhester hjem til Opdal.

5te tur til Nordfjord høsten 1899

Denne Høst gik vi over vidden. Peder O. Lassegaard og Halvor Skahjem fra Nore var med, samt broder Hans. Vi fik skyds til Staupe, det var Peder L. Aasen som kjørte os opover dalen, det var en lystig tur vi havde. Laa alle i Staupe og første dag derfra gik vi til Laagelidberget, det var koldt med lidt sne paa de høieste topper innover vidden.

Om høsten 1899 reiste vi over Hardangervidden til Vestlandet. vi var 4 stk i selskapet og ved Laagelidberget maatte vi ligge en dag over for snestorm. Kan huske stormen og snedrevet var saa voldsomt at vi ikke kunne komme ned til laagen ca 30 met forat faa vand, vi maatte smelte sne til kaffen.

Det blev holdt alvorlig raad om vi skulde forsøke vidden, eller ta veien til Dagalid og over Hallingdal til Lærdal, men dagen efter stormen blev det pent veir og vi tok paa turen innover vidden, paa enkelte steder var det store snefonner, men det gik bra og vi kom til Agasæteren paa Nybudalen om kvelden der maatte vi gjøre inbrud da alle hus var låst og det var mørkt saa vi ikke kunne komme længere.

Det blev lite søvn for natten var kjølig og der var lite brændsel. Da det lyste av dag ordnede vi i sæterboden efter os stængte igjen og to av selskapet krøp op ljorehullet i taket da hytten blev stængt innenfra.

Nede ved Nybu sæteren traff vi Nils Høl med et par hester han skulde hente endel fra sæteren sin, der var lidt sne saa vi havde sporene efter kløvhestene som veiviser, men det blev snebart da vi kom frem paa heldingen mot Maurset, der stoppet vi og hvilte os lit, men fortsatte saa turen nedover dalen forbi Vørringsfossen og til Sæbbø, da vi kom frem der var det ganske mørkt. Vi var trætte efter turen og det smagte godt at slippe til køis.

Dagen efter ruslet vi ned til Eidfjord. der maatte vi vente over en nat hos Helge Lægreid til rutebaaten næste dag tok os med til Bergen.

I byen tok vi ind hos Nilsen Strandgaten 76, der boede da de fleste Numedøler, som reiste paa Vestlandet. Værtinden der var fra Vik i Sogn og verten var skredder, han reiste senere med sin familie til Amerika.

Sjur Helgeland

En nat broder Hans og jeg boede der, blev vi vækket av violinmusik i et værelse ved siden der vi laa, sæterjenten blev spillet paa violin en herlig musik paa to violiner og tiltrods jeg kom av reise og var træt var det umulig at sove jeg sat i sengen og lyttet, flere stykker blev spillet, men tilslut kom værten ned og varslet at der maatte bli ro saa de andre som boede i huset kunne faa sove. De to musikerne viste seg aa være Ole Mosefin og Sjur Helgeland fra Voss, og vi fik denne nat anledning til gratis at høre de to berømte violinspillere.

Året 1900

En lang spasertur

Vaaren 1900 da sanken av driften skulde begynde fik jeg ruten Ytre Nordfjord. Jeg reiste fra Vambeset formiddag til Hjelmeset, fik baatsjyss til Kvitenest og gik til Hestenesøren, tok derfra baatskyds til Hundvik og gik derfra til Torheimsnes og fik baatskyss til Isane, der laa jeg natten over hos O. T. Førde.

Gikk derfra straks om morgenen til Dombestein lierne utover stranden og fortsatte gaaende stranden til Davik. Derfra fremdeles tilfods utover til Endal, fik baatsjyss derfra til Midthjell og gik saa til Levdalshjelle om kvellen, der sov jeg godt efter den lange tur

Næste dag fortsatte jeg fotturen til Bryggja utover Totlandsdalen over fjellet til Sørpollen, der havde jeg og broder Reier kjøpt en hest hos Karl Strømmen. Hos ham laa jeg da natten over.

Da landeveien over fjellet fra Sørpoll til Bryggja er kronglet halvt ufremkommelig for ukjendte, saa leiet jeg Abel Sørpoll som veiviser forbi Rødeggvatnet.

Fra Bryggja tok jeg dampskib, vi tok det aar alle hester og kuer fra ytre Nordfjord med baaten til Sandane forat spare den slitsomme driving over Lotheskaret og innover Anda til Sandane. Paa denne turen utover fjorden var jeg da innom paa alle gaarde hvor vi tidligere paa vinteren havde kjøpt kreaturer. Vi kjøpte kreaturer hele Fjorden fra Vadmelsvik (Vemolsvik) og indover til Olden-Loen <Rake>.

Det var enkelte gaarde hvor vi ikke maatte kjøpe, for kuer fra disse <gaarde> var mere utsatt for sykdom <Rausot>. Vi havde navnene paa disse notert efter oplysninger fra gamle driftebønder i Numedal.

Tur over Hardangervidden

Høsten 1900 gik ogsaa turen til Vestlandet over Hardangervidden. Vi reiste det aar alle tre brødre hjemmefra da min yngre bror Reier ogsaa blev med. Halvor Skahjem fra Nore reiste ogsaa i følget <Peter Olsen Lassegaard> (dette navnet er tilføyet over teksten), saa vi var 4 stykker.

Denne høst havde vi en sjelden fin tur over vidden. Gik første dag til Laaglidberget, derfra næste dag den gamle normanslæpe over Gjeitsjøhøvde,Tømraflot til Halnekjønholle og nedom Nybudalen, der overnattet vi paa en sæter under Nybunuten, natten var kold saa det blev lite søvn, der kom om natten en snekave saa fjellet blev graat, vi startet i graalysningen da var det igjen oplet pent veir, hvilte lit paa Maurset og fortsatte saa turen nedover Maabødalen til Vik i Eidfjord. Der tok vi ind hos Helje Lægreid. Maatte ligge der over en dag forat vente paa skib til Bergen.

Efter aa ha gjort de fornødne indkjøp hos Richard Arnesen fortsatte turen med D/S Storfjord til Maaløy. Broder Hans og Skahjem kjøpte varer sammen og gik iland der, mens Reier og jeg som da var sammen fortsatte til Gloppen, vi tok varerne iland paa Rygg fik os baat der og rodde over til Gloppestad, hos Anders, der tok vi inn og havde vore varer.

Min fætter Jakob Vambeset vilde ogsaa forsøke sig som skreppehandler og blev ilag med os. Jeg reiste denne høst en tur utover til Maaløy, der boede jeg da hos skomaker Hans Aardal og hustru Elise, der var vi i løpet av et par aar blit særdeles godt kjendt, han tilbød mig jeg skulde faa leie billigt kjælderetagen i sit hus, der kunne vi indrede os en liten butik og ha vort varelager naar vi reiste.

Jeg talte om dette med Farbror paa Vambeset, han havde nettop da kjøbt gaard paa Midtgaard <Hauejorden som den kaltes> til sin svigersøn Anders Kvalheim, som var gift med Pernelle Vambeset. Han tilraadet vi kunne leie hos Aardal og prøve. Jeg fandt ut at stedet laa særdeles sentralt, der var gode dampskibsforbindelser, saa det passet for os at ha varelageret der og samtidig forsøke lidt butikhandel.

Efter julen som vi alle var hos Farbror 1900 reiste jeg en tur til Maaløy og leiet kjelderen hos Aardal for kr 50.00 pr aar i indtil 5 aar.

Som handelsmann

Året 1901: Vi starter forretning

Maa fortælle lidt om den første start som forretningsmand i Maaløy.

Efter konferanse i Julen 1900 paa Vambeset Jakob, broder Reier og jeg var sammen denne vinter. Hans var sammen med Halvor Skahjem og de holdt jul i Maaløy hos Aardals. Min Farbror tilraadet at vi skulde leie hos Aardals kjelleren og der ha vort lager av varer jeg skulde ta handelsbrev saa vi uten kritikk fra de tidligere kjøbmend paa stedet kunne selge varer. Jeg havde funnet Maaløy som særdeles sentralt belig-

Måløy i byrjinga på 1900-talet. Årdalshuset lengst til venstre. (Fotograf ukjend)

Forretningen i Årdalshuset 1902 til 1903. Til venstre Erik Fønstelien, heilt til høgre er broren Reidar (Reier). Framfor han er Jakob Vambeset (med huve). Ei av damene skal visst vere fru Nord. Dei andre er ukjende. (Fotograf ukjend)

gende med gode dampskipsforbindelser saa det passet aa ha sit oplag av varer, tænkte da paa skreppehandelen.

Jeg reiste en tur til Maaløy sist i Julen over Nyttaar i 1901 og leiet kjelleren hos Aardals som oprinnelig var tænkt til fargeri for Petter Reed, men han boede hos Mons Gotteberg og likte sig der, saa han vilde ikke flytte. Jeg skulde betale Kr 50,00 pr aar for Kjelleren, men paneling og indredning til butikk maatte bekostes av os leierne.

Jeg trodde handelsbrev blev utstedt av Politimesteren og besøkte Andenes paa Florø i den anledning, men fik oplysning om at det var lensmannen som ordnet dette og 25/2 1901 var jeg bort i Maaløy, hvor lensmand Hartmann i Selje da opholdt sig og fikk mitt brev som borger.Jeg betalte vist kr. 40.- for det.

Til indredning av butikken havde vi Ole Orheim fra Storheim. En

Gjerstadhuset, 23de August 1914. «Dette huset er opprinnelig flyttet fra Kvalheim til sin nåværende tomt (i 1896). Flere familier har opp gjennom tidene bodd i det. Det ble kjøpt av Erik F. og brukt som sommerbolig da det hadde hage og utsikt. Senere bebodd av Reidar F. med familie og derfor Hans Jakob F.'s barndomshjem. Fra venstre; hushjelp, Erik, Reidar, Jakob, Bergljot, Johane.» Slik står det bakpå biletet.

gammel disk og en liten hylle kjøbte vi hos den gamle expeditør A. Ødven Sandane, disse er sikkert nu over 100 aar gamle (findes enda i butikken.) Butikindredningen var ganske provisorisk maling blev ikke brukt bare litt olje paa alle lister.

Jeg reiste til Bergen og gjorde indkjøp der kjøpte vi ogsaa 1 gammel brugt diskvægt. Vor første forbindelse i kolonial var Friele & Sønner der fik vi kredit efter anbefaling av Richard Arnesen. vi aabnet da forretningen omkring 1 Mars og jeg blev den som maatte være hjemme og passe butikken.

Avis fandtes her ikke, men merkelig nok blev forretningen ganske straks godt kjendt. Jeg kan huske der kom kunder mens snekkeren holdt paa med indredningarbeid saa vi maatte aapne manufakturkassene og begynne salget før alt var istand. Der blev intet malt over den gamle disk læg vi linoleum og i Mars 1901 begyndte da butiksalget.

Her var litt sildefiske og mange fremmede fiskere, saa vor beholdning av undertøi røk opp paa 5-6 dage, saa blev det byreise igjen. telefon og telegraf var ganske fremmede innretninger for mig dengang. Da aaret sluttet 31/12 - 1901 saa viste det seg at salget i butikken var ca kr. 15000,- Det heldige for mig var at jeg i aarene fra 1898 havde reist omkring der med skreppe og kjendte mange som jeg nu fikk som kunder, viste ogsaa endel om de som var daarligst betalere, saa kreditten ikke knækket, startkapitalen var ikke stor, vi regnet med aa kunne skaffe ca Kr. 1000. hver ialt Kr. 3000,- Vi begynte dog straks at føre lidt kolonial og udover aarene førte vi disse varer helt til 1912 da forretningen blev opdelt idet Vambeset startet egen forretning og jeg blev alene om den gamle forretning.

1901 blev min første Jul i Maaløy, da var jeg paa Midtgaard hos Anders Torstensen Kvalheim gift med Pernelle Vambeset mit søskendebarn. Hos Anders og Pernelle saa jeg for første gang hende som senere blev min hustru frk. Johanne Rygg. Det var en solskinns søndag sommeren 1901.

Gaarden havde Farbror kjøpt for dem, men Anders som havde været flere aar i Amerika havde flere brødre der og syntes her var tungvint saa han længtet tilbake og solgte bruket vaaren 1902 til Lars Nordbø fra Tytingvaag, høsten 1902 drog saa Anders med familie, 1 pike og en gut til Amerika, bosatte sig paa vestkysten i nærheten av Seatle og bor der enda. Pernelle var hjemme paa besøk sommeren 1930.

Tunet paa Midtgaard var langt oppe, høiere enn nogen av tunene ligger nu, der var gammel stue med ljore, men nu komfyr indsatt og stor og rummelig, i kåven boede enken Mari med Haugen, «saa kaldtes hun» som havde solgt bruket, flyttet senere ind i Nordfjord hvor hun var barnefødt. Hun fostret op en gut søn av nulevende fru Marie Lukkasen, han gik paa sløidskole, blev flink snedker og arbeidet blandt annet tavlene til salmenumrene i Kirken da den blev bygget i 1906, reiste saa til Amerika blev utkommanderet til deltagelse i Verdenskrigen paa fronten i Frankrig 1917-18 og faldt der. Hans Mor har efter sin søn havt pensjon fra den Amerikanske Stat.

Jeg boede den første sommer i Maaløy hos Anders og Pernelle.

Året 1902: På handelsskole

Som skreppehandler brukte jeg bare en notisbok, men nu forstod jeg det var smaat med kundskaper, der maatte læres noget og høsten 1902 reiste jeg paa Ant. Johannesens handelsskole, som da nettop var begyndt i Bergen. Efter et 3 mdrs kursus der kom jeg hjem med karakter 1.22 de første dage i desember, og fik da bedre orden i mine bøker.

I Strandgaten 76 bodde (jeg) ogsaa efter at jeg begyndte foretning i Maaløy, høsten 1902 da jeg gik 3 md. paa Ant. Johannesens handelsskole havde jeg pensjon der og betalte Kr. 40 pr. md. Værten Nilsen var da reist til Amerika saa det var fruen som styrede forretningen.

Fruens far fra Vik som drev lit med frugthandel, havde seng paa mit værelse naar han var i byen, han het Christensen og var far til kjøbmann Christensen som havde forretning paa Muralmenningen i Bergen. Gamlingen havde en fætter som var maskinist paa en av baatene i Roterdamms-linjens baater og en kveld han havde været paa besøk ombord, havde han faaet 5 krukker Hultkamps sjenever iland, de kostet kr. 0,90 i Holland, det havde han betalt for dem.

Om morgenen da jeg stod op fik jeg to drammer sjenever hos gamle Kristensen og en krukke for kr 0,90 øre. Han havde smuglet disse iland fra sin ven paa baaten. Den gamle mand var særdeles hyggelig mot meg naar han bodde paa mit værelse.

Jeg blev 25 aar den høst jeg opholdt mig i Bergen og skulde saa feire dagen. Havde for anledningen kjøbt inn lit drikkevarer og inbudt Hjalmar Haaskjold, Richard Nitter og Arne Jakobsen som dengang var ansat hos firmaet Richard Arnesen, der jeg da kjøbte alle mine manufakturvarer. Disse herrer kom op paa mit værelse om kvelden, der turet vi lit og blev i godt humør, det led mot midnat og vi blev enige om en tur ut i byen.

Vi gik op paa hotel Britania paa Klosteret <nu gamlehjem> først (for å) faa os lidt drikke, der var et bryllup og dans i spisesalen saa nogen servering der blev det ikke. Vi ruslet videre, var inne paa en automatkaffe i byens centrum og fik os øl og da vi skulde utover Strandgaten fik vi den indskytelse det skulde være morsomt at slukke gaslykterne utover, gaten var folketom, vi saa ikke et menneske i gaten og alle lykter blev slukket fra Torvet helt utover til Muralmenningen, der var lit vanskelig

Butikken, 17. Mai 1931, frå Sunde-hagen. (Fotograf ukjend)

at naa op i lygten og nu opdaget vi en konstabel som kom ruslende inover saa forretningen maatte slutte, vi ruslet opover almenningen.

Senere paa natten var vi ombord i D/S Sogn og vilde forsøke om restauratøren der kunne skaffe drikkevarer men han sat nede i sin kjælder paa baaten i en stol og sov deiligt efter dagens slit, vi vækket ikke manden, men blev enige om at skilles og gaa hjem hver til sit.

Den første sommeren var jeg mest alene i forretningen. Vambeset var paa bygningsarbeide i Gloppen og broder Reier hjemme i Opdal.

Jeg bodde oppe hos Anders og Pernelle paa Midtgaard, der havde jeg det godt og maa indflette at jeg der en søndag i deres hus første gang traf hende som senere blev min hustru.

Ut paa høsten da det blev mørkt <om kveldene kl. 10-11 lukket jeg da forretningen.> var det i regnvær og storm mange gange surt at komme sig op til «hauestuen» som laa langt fra veien, naar jeg havde havt meget aa gjøre i butikken. Jeg leiet saa søndre arkværelset hos Aardals inredet et lite kjøkken deroppe og begynte egen husholdning.

Moldøen, etter 1907. (Kyrkja er bygd, vi ser spiret heilt til høgre.) Butikken til E.F. er i framgrunnen midt på biletet. Kortet kan vere tilverka av E.F. sjølv.

Den første husholderske vi havde var Tomine Hagen fra Kvalheim, fra høsten 1902 fik vi tante Kristi min moster fra Numedal hun var hos os til slutten av Juli 1904 da fulgte jeg hende hjem over Hardangervidden hun var da 59 aar gammel. En tid havde vi Eli Austrem fra Sandane men saa kom mit søskendebarn enke efter Hans Vambeset, Kristi Rustbøle, hun var her til vaaren 1906 da Jakob var gift i Mai og jeg 4de Juni.

Årene 1903 - 1906

1903:

Broder Reier reiste hjem hver sommer, kom høsten 1903 ikke tilbake og gik da ut av kompaniet og fik kr. 2000 utbetalt, han har senere ikke været paa Vestlandet. Vi havde i 1903-4 som dreng <skreppekar> Henrik Kjøsnes fra Jølster.

Utanfor huset på Fønstelien, truleg då Erik og Johanne var på brudlaupsreise i 1906. Mor til Erik og hans fem syskin sit her i sin finaste stas. Sigrid var fødd i Fønstelia. Ho og mannen Reidar (Reier) Støbet kjøpte garden hjå bror hennar. Reidar tok namnet Fønstelien. Frå venstre sitjande: Kirsti, Sigrid, Helga (gift med Stein Fønnebø) med sonen Oluf på fanget, Birgit Fønnebø (Nørdre) med dottera Sigrid. Ståande frå venstre: Margit, Reier, Erik, kona Johanne f. Rygg, Stein (Søndre) Fønnebø, og Hans – den eldste i syskinflokken. (Fotograf ukjend)

1904:

Min siste tur som skreppekar var i Naustdal Søndfjord vinteren 1904. Kjøsnes var da med paa turen og gik over fra Berg i Naustdal til Emhjellen i Hyen. Kjøsnes reiste senere for egen regning et par aar, men paadrog sig en alvorlig brystsyke og døde.

I hans hjem paa Kjøsnes boede de i gammeldags røykstove med stor grue i et hjørne. Væggene var hvitskuret kun taket beksort. Jeg boede der engang om vinteren 1896 en bitende kold nat, men følte mig uvel av den varme fra gruen <en haug med gløder> som varmet op efter al røk var sluppet ut i ljoren.

1905:

I 1903 ? kjøpte jeg saa tomt hos Johan Ellingskar. Til mur under huset kjøpte vi stein paa Midtgaard, der Logelokalet nu staar fik vi en hel del og som murere havde vi Nils Alme og Bertil Skaar fra Gloppen. Siste del av muren blev utført av Anders Midtgaard.

I den første tid tænkte jeg aa kjøpe et gammel hotel oppe i Horningdal, var ogsaa der og undersøkte huset men fandt det gammelt elendig og upassende.

Reiste saa til arkitekt Sølvberg, Utvik og blev efter flere konferanser enig med ham. Huset skulde være færdig til indflytning, <maling og ovner besørget jeg selv> butikkindredning var ogsaa med i akkorden som lød paa Kr. 6225,00 Paa huset fik vi pantelaan i Gloppen Sparebank.

Huset var færdig i November 1905 og butikken blev flyttet fra Aardalskjelleren i desember 1905. Da havde vi en av Nordfjords flotteste butikker skrev en lokalavis i Florø.

Paul Langeland fra Eid var byggmester. Han har opført følgende hus her paa stedet. Mit hus var det første bygget 1905. J. Steenslids hus bygget 1908. I 1912 bygget han min sjøbod <brændt 1918> 1915 tilbygget til min gaard og fløien paa Hagens Hotel, 1916-17 Skaars sjøbod, 1918 Peer Ellingskars sjøbod.

Den første belysning i butikken var en stor og liten parafinlampe i Aardalskjelleren. I vor nye butik fik vi en Luxlampe drevet med kulsyretrykk. I 1910 eller 11 Elektrisk lys fra P. Drages værk, som dreves med en gasolinmotor, der fik vi ogsaa bad i kjølevannet fra motoren. I 1914 solgte Drage sit anlægg, og Luxlampen maatte rigges op igjen til Elektrisitetsværket var færdig i 1916.

En slitsom tur

Det var i førstningen av Nyaaret 1906. Broder Hans var med. Vi tok dampskib til Hyen med skreppe reiste op væstre Hyedalen laa første nat paa Hope derfra i tungt sneføre til Heimsæter hvor vi laa over en søndag, der fik vi kaffe paa sengen, serveret paa følgende vis. En krusbolle med kaffe tilsat med fløte <? melk> og lit sirup saa den var ganske søt og kaffekopperne tomme, konen nævnte vist at kanne til kaffen havde hun ikke, saa vi maatte forsyne os av bollen efter ønske, det var lefse

Heile barneflokken til Erik og Johanne, truleg i 1924. Frå venstre framme: Reidar, Sigrid, Gerd. Attom frå venstre: Bergljot, Jakob, Sverre. (Foto: J. K. Maurseth)

med gombe og julekaker som smagte godt, men kaffen, au! au! den klarte jeg ikke. Hans broder forsynte sig litt men nogen glæde av kaffen havde han vist ikke.

Vi fortsatte nedover det store vatnet i bløt sne og daarlig vei til Solheim, kom dertil aldeles utslit av marsen over vatnet. Overnattet der og handlet ganske bra, da der sjelden kom skreppehandlere. Fortsatte saa turen nedover til Løkkebø i Eikefjord, det var snetung vei og slitsomt, dertil kom vi ganske seent den kvellen. Turen fortsattes saa ned til Dampskibsexpedition og derfra var vi heldig og fik følge en robaat som skulde til Florø. Vi fik tur derfra med en robaat til Stavang var op i Standalen der kjøpte min bror en hest, tok turen videre innover nordre side av fjorden til Andal, der blev ogsaa kjøpt 1 hest. Turen endte i Bjørkedalen, den gamle gode heimen i Førdefjorden.

På bryllupsreise

Mit søskendebarn, enke efter Hans Vambeset Kristi Rustbøle, hun var her til vaaren 1906 da Jakob var gift i Mai og jeg 4de Juni. Kristi reiste med paa min bryllupsreise over Trondhjem, Oslo hjem til Opdal hvor vi kom frem tre dage før st. Hans. Kristi havde sæterstell paa Laangeleite og vi boede hos hende paa sæteren i 8 dage før vi tok turen tilbake over Hardangervidden de siste dage av Juli 1906.

Paa turen over vidden fulgte med os to danske folkeskolelærerinder fra Kjøbenhavn, det blev en trossig og slitsom tur for mig, disse lærerinder var ikke vant til fjellveien og gik sig aldeles kvit. Det var saa heldigt at vi fik en hest ved Gjetsjøhøvda som skulde til Stiksheien, denne bar ryggsækkene, men jeg maatte tilslut late lærerinderne vekselvis sitte paa hesten <ride> og selv bære bagasjen.

Vi havde ogsaa lit regn og surt veir paa turen. De fulgte os til Vøringfoss hotel. Kan fortelle at vi siste dag brugte 12 timer fra Bjoreidalen turisthytte til hotellet som ellers kan gaaes paa 6-7 timer, saa det gik sørgelig sent.

Johanne og jeg kom hjem til Maaløy 3-4 August saa turen varte i ca 2 maaneder. 1906. Paa denne turen hjem over Bergen, traf det sig slik at kong Haakon paa sin tur langs kysten, fra Trondheim efter kroningen i Domkirken, var i byen saa der var mange folk, vi fik ikke plads paa

Missionshotellet, der jeg dengang pleiet aa bo, men boede paa et pensjonat oppe paa Klosteret.

En aften Kongen var i Logen, var hele Engen fuld av folk og et mannskor sang et par nr. Kongen kom ut paa altanen og der blev ropt nogen kraftige hurra. Såvit jeg husker lagde Kongen dengang ned grundstenen til det nye Teater paa Engen. D/S «Mira» var dengang Kongeskib.

Merknad; Hans Johan Hansson Vambeset gifte seg med syskinbarnet sitt, Kristi Rustbøle i Numedal. Han døydde etter måten tidleg. (f. 1872, d. 1903).

Etterord

Mange vil nok undre seg over korleis desse unge driftekarane kunne skaffe seg kapital til å kjøpe så mange dyr som det til vanleg var i ei drift. Men dette var i stor grad bygt på tillit. Dei dreiv skreppehandel om vintrane, med varer som dei hadde fått på kredit hjå grossistar i Bergen. Når dei så for kring i bygdene med skreppa og selde, fekk dei samstundes tinga og handpenga dyr som skulle leverast på føresumaren når dei fann beite langs reiseruta og snøen hadde minka på fjellovergangane. Handpengar var ein liten sum pengar – frå 5 til 10 kr. for ei ku, og noko meir for ein hest, som dei betalte med ein gong dei hadde avtalt ein handel. Så kunne seljaren få fullt oppgjer når han møtte med dyra til driftesamling om føresumaren, eller han kunne få sluttoppgjeret når driftekarane kom att som skreppehandlarar til vinteren Vart det fôrknipe for bøndene, hende det at dei møtte opp langs ruta og selde dyr utan avtale på førehand.

Bruken av brennevin verka noko stor på oss. Men skikken var berre slik, at når ein avslutta ein viktig handel, måtte der spanderast kjøpskål. Og skikk og bruk måtte ein nøye halde. Heilt fram til 1940 var det i fleire bygder og serskilde miljø vanleg med kjøpskåler ved husdyrhald.

Takk for fylgjet!

Olav Lundestad